
СРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ КРАЙ ЮЖНАТА СТЕНА НА ДРЪСТЪР (СИЛИСТРА)

СТЕФКА АНГЕЛОВА

Стефка Ангелова. СРЕДНЕВЕКОВЫЙ НЕКРОПОЛЬ У ЮЖНОЙ КРЕПОСТНОЙ СТЕНЫ
ДРУСТРА (СИЛИСТРА)

В 1986 году во время раскопок южной крепостной стены Доростоля-Друстра исследованы 102 погребения с внешней стороны и 3 с внутренней ее стороны. На основании стратиграфических данных и зарегистрированных разрушении могильных ям и даже скелетов более ранних более поздними погребениями, установлены три горизонта погребений в некрополе. Их датирование относительно и основывается на обработке массового материала из культурных слоев, в которых совершены погребения или слоя над ними.

Самые ранние погребения датированы XII веком, а позднейшие первой половиной XIV. Число погребений XIV в. невелико, так как большинство их числа разрушено более поздним строительством на этом месте.

Некрополь оставлен болгарским христианским населением города и погребения с северной и южной ориентацией, современные остальным, вряд ли являются реминисценцией языческого погребального обряда. Как и в остальных христианских некрополях этого времени, в могилах найдены личные вещи погребенных – украшения для головы и тела и очень редко – ритуальные дары. Некоторые из украшений являются произведениями художественных ремесел, а другие – обычные и широко известные из могильников этого времени.

Самое большое сходство в целом публикуемый некрополь имеет с синхронным могильником, исследованный на мысе Калиакра, но есть и различия, объяснение которых нашло место в предлагаемой работе.

Stefka Angelova. THE MEDIEVAL CEMETERY AT THE SOUTHERN WALL OF
DRUSTUR (SILISTRA)

During the year of 1986, 102 graves outside the southern curtain wall of Dorostol – Drustur and 3 inside the fortress, have been excavated. On the basis of stratigraphical data and the registered destructions of grave pits and also of some of the earlier skeletons by the later ones, three horizontal levels have been established in the cemetery.

The relative dating is based on the studied artefacts from the stratum in which the graves

had been dug in, and from the stratum above them. The earliest graves are from XII-th Century. They are less in number as they were destroyed by later constructions. Bulgarian christians had been buried in the cemetery, but some contemporary graves with a different orientation (N – S or S – N) can hardly be explained with paganistic reminiscence. Similarly to other christian cemeteries of the time, the grave finds are personal belongings: adornment for the head and the body, and rarely grave goods. Some of the jewellery are even masterpieces and some represent the common taste of the population.

The studied cemetery finds its best analogy in the one near Kaliakra from the XIIIth – XIVth Century, but it shows some peculiarities, which the study attempts to explain.

1. ТОПОГРАФИЯ НА НЕКРОПОЛА

През 1986 г. при изкопни работи в центъра на Силистра строители попадат на добре запазен участък от Южната крепостна стена на ранновизантийския Доростол, използвана и през българското средновековие. Изцяло или отчасти са разкрити четири кули и заключената между тях крепостна стена. Проучен е културен пласт с дебелина над 4,5 м от римски II-III до XVII-XVIII в. Пластът е нарушен силно през XIX в., когато на това място възниква коларо-железарска махала и в 50-те години на нашия век при строеж на градски колектор и градска тоалетна. В източната част на проучения участък са разчистени основи на съборена, неизвестно кога, училищна сграда.

Теренът пред външното лице на крепостната стена и кулите е използван за строеж на жилища през VI – началото на VII в., в края на X-XI, XIII в., втората половина на XIV и през XVI-XVII в. Върху този терен през средновековието възниква некропол, предмет на настоящата публикация¹.

Както показват измерванията при крепостната стена, основите ѝ са заложили върху наклонен от североизток към югозапад терен. Денивелацията при кула № 5, отчетена от цоклите на кула № 4, която се намира в североизточния край на терена, е повече от 1 м. При строителството и разрушаването на жилища през ранновизантийската епоха и особено през българското средновековие, денивелацията постепенно се заличава. Така например, между подовете на вкопани жилища от края на X – началото на XI в. № 5, разположено между кули № 3 и 4, и № 13 – между кули № 2 и 5 вече има не повече от 0,6 м разлика.

Некрополът, от който са проучени 105 повече или по-малко запазени гробове, е разположен непосредствено пред фронта на стената и кулите. Само гробове № 12, 62 и 65 (обр. 1, 2) се намират непосредствено до вътрешното лице на стената. Те принадлежат вероятно на възникнал през XIV в. некропол в югозападния участък на крепостта².

Както се вижда от приложения план на некропола, при по-късното строителство, като се започне от последните десетилетия на XIV в. и се стигне до най-ново време, са унищожени голямо количество гробове. Ако се съди по гъстотата на незасегнатите гробове (обр. 3, 4), количеството им преди строителството ще да е било поне двойно по-голямо. През втората

половина на XIV в. са унищожени гробове източно и южно от кула № 2, където в правоъгълна яма с големи размери на кота 15.45 намираме материали, датирани с монета на Иван Шишман (1371 – 1393). Една такава голяма яма с правоъгълни очертания се разкрива в ъгъла между източната стена на кула № 3 и куртината, в която се намери татарска монета от края на XIII и началото на XIV в. на кота 15.70. Трапецовидна в план постройка пред куртината между кули № 2 и № 3, която носи характеристиките на строителството на Дръстър от XIV в., възсяда гробове № 20, 32, 33, 40 и 94 и унищожава поне още толкова. Сметни ями от турската епоха нарушават голяма част от гробовете. Такава яма, вкопана на дълбочина до кота 15.40 на 5 м южно от крепостната стена между кула № 2 и 5 съдържа монета на полския владетел Сигизмунд III от края на XVI и началото на XVII в. и турска монета от същото време. Останалите унищожени участъци от некропола следва да свържем с изваждането на камъните от куртината между кули № 2 и 5, както и със строителството през 50-те години на нашия век, при което е засегната сериозно и кула № 3.

2. СТРАТИГРАФИЯ И ОТНОСИТЕЛНО ДАТИРАНЕ НА ГРОБОВЕТЕ

Вкопаването на гробовете в културен пласт, както и наличието на по-късни материали при нарушаването им (обр. 5, 6), невъзможността да бъдат очертани гробните ями, не позволява гробовете да бъдат приети за затворени комплекси. Принадлежащи на гробовете са онези находки, преди всичко накити за глава и тяло, които са намерени *in situ* (обр. 7, 8).

Долната граница на некропола изглежда трябва да се постави в XII в. Тя се определя от следните съображения:

1. Дневното ниво на късния XI в. е добре документирано чрез колективна монетна находка на кота 16.5-16.4 до западния зид на кула № 3. Тя съдържа византийски монети от средата на XI в. до 1092 г. Че става дума именно за изоставени на повърхността монети, говори съставът на монетите на няколко полувкопани жилища, все в този участък, които съдържат монети от същото време. Вкопани са в зависимост от наклона на терена от 16.40 (кота на цокъла на кула № 3) до 15.10 (при кула № 5). Повечето от тези жилища са опожарени, но поради характера на конструкциите им и строителните материали, не са оставили значителни отлагания на повърхността на тогавашното дневно ниво. Както вече казахме, строителство през XII в. няма, а руините от две постройки от XIII в. имат, общо взето, същият характер, като тези от XI в. Това довежда до увеличаване на наслояванията върху терена с около 0,45 – 0,50 м. На кота 16.75 на терена между кули № 2 и № 3 е засвидетелствано опожарено ниво, което се свързва с повсеместния пожар вътре в крепостта, когато около 1241 г. изгаря целият град³.

2. Гробовете, ако се изключат няколкото от XIV в., за които ще стане дума по-долу, са вкопани от кота 16.30 до 15, като тези различия само отчасти са продиктувани от денивелацията на терена.

3. Ако изключим XII в., ще трябва да приемем, че почти всички погребения са извършени в първата половина на XIII в. Втората половина на XIII в. трябва да се изключи, тъй като досегашните наблюдения в крепостта показват, че градът е обезлюден вследствие жестокия удар на татарите. Този факт е документиран със значителен хиатус от средата на XIII до началото на XIV в.

4. Наблюдаваните в некропола десетки случаи на нарушаване на по-ранни от по-късни гробове, при повечето от които става дума за абсолютно незачитане и несъобразяване дори със скелетите на по-старите покойници, не би могло да се извърши в течение на живота на една-две генерации. В един-единствен случай е използвана една и съща гробна яма. Детето от гроб № 3 е погребано в ямата на гроб № 8, малко по-високо и без да засегне, навярно съвсем случайно, скелета на по-ранния гроб. На табл. XIII са представени най-често срещаните в некропола ситуации, при които два или три гроба се застъпват, като очевидно маркировките или спомените за разположението на по-ранните гробове са отдавна унищожени или изчезнали.

Горната граница на некропола трябва да се постави около средата на XIV в. Четири гроба (№ 25, 36, 54 и 55) в източния участък са разположени върху опожарена постройка от XIII в. Два (№ 62 и 65) са поставени върху жилище, унищожено от пожар през XIII в., в което са намерени 150 монети до 1241 г. Те принадлежат на некропола от вътрешността на крепостта. Съмнителна засага е датата на гроб № 12 също от вътрешния некропол, който е на кота 17.20. Прави впечатление, че върху гробовете от XIV в. няма по-късни, но пък и техният брой е най-малък. Разположени най-високо, явно те масово са унищожени при последвалото строителство.

Вътрешната хронология на некропола е изградена също на базата на стратиграфски наблюдения, отчетени за всеки гроб в приложения каталог. Отчетени са всички случаи на застъпване и нарушаване на гробовете. Като *terminus post quem* за датиране служи съдържанието на пласта, върху който лежат скелетите, а като *terminus ante quem* – на този, който е върху тях. Отчетени са и всички случаи на застъпване и нарушаване на по-ранни от по-късни гробове. По този начин с по-голяма или по-малка сигурност се датират 49 гроба. Местоположението на останалите, състоянието на скелетите и липсата на находки с по-тъсна дата не позволяват изработването на сигурна система от признаци, която да обхване всички гробове. За абсолютна дата не може и дума да става, тъй като десетките монети в близост до скелетите, както се вижда от каталога, по-скоро датират пластовете под и върху скелетите. Независимо от това те се сочат при всеки отделен гроб в каталога. За по-голяма яснота тук отново ще посочим случаите на възсядане и нарушаване на гробовете: 1. Гробовете № 2 и 5 възсядат № 9. 2. Гроб № 10 отчасти е върху № 91. 3. Гроб № 14 е отчасти върху № 15, а той засяга № 21. 4. Гроб № 17 засяга гробовете № 18 и 39. 5. Гроб № 29 е върху № 37. 6. Гроб № 32 – върху № 40. 7. Гроб № 44 – върху № 43. 8. Гроб № 46 отчасти застъпва № 68, а, от своя страна, гроб № 68 лежи отчасти и под № 48, който

покрива части от ямата на № 51. 9. Гроб № 51 възсяда отчасти № 67. 10. Гроб № 60 възсяда № 71. 11. Гроб № 76 отчасти е върху ямата на гроб № 74, който пък нарушава № 90. 12. Гроб № 90 е възседнат и от № 79. 13. Гроб № 74 е върху № 87, върху който по-късно е изградена пещ с материали от XIII – XIV в. 14. Гроб № 87, от своя страна, е разположен до № 90, който възсяда ямата на № 89. 15. Гроб № 10, разположен върху жилище от XI в., възсяда № 91. 16. Гроб № 98 е отчасти върху № 104. 17. Гроб № 59 възсяда отчасти № 103. 18. Гробове № 80 и 98 възсядат № 104. 19. Гроб № 97 възсяда № 105. Изброените тук стратиграфски позиции далеч не отразяват всички наблюдавани ситуации. Отчитането им не е възможно, тъй като при много скелети се наблюдава хлътване на части в многобройните ями от XI в. При повечето гробове, както отбелязахме, става дума за частично засягане на по-ранни гробни ями, но не са редки случаите, когато поради малка разлика в дълбочината на вкопаване са нарушавани и по-старите скелети.

По този начин в XII в. се датират гробове № 8, 9, 18, 21, 24, 27, 37, 39, 40, 41, 58, 67, 68, 72, 87, 89, 90, 91, 103, 104 и 105. На XII или на XIII в. принадлежат гробовете № 94 и 97. Към XIII в. се отнасят следните гробове: № 2, 3, 5, 10, 14, 15, 17, 29, 32, 50, 51, 59, 60, 71, 74, 79, 86, 93 и 94. Най-малко са гробовете от XIV в.: № 25, 36, 62, 65, 54, 55 и 76. Към тях най-вероятно принадлежи и гроб № 12, но за това са необходими допълнителни данни.

Както се вижда от плана, ако се изключат гробове № 62 и 65, които са от вътрешното лице на крепостната стена, останалите от XIV в. се локализируют преди всичко в югоизточната част на терена. Всички останали заемат терена пред крепостната стена и кулите. Липсата на планиране, парцелиране или какъвто и да било порядък при подреждането на гробовете не е нещо, което се наблюдава само в този средновековен некропол. Тук установяването на такива елементи е сериозно затруднено от големия брой унищожени гробове. Ако гробовете са маркирани по някакъв начин на повърхността, то това е ставало с нетраен материал, изчезнал не много дълго след погребението. Това е видно особено при гробовете от XII в., при които също не липсват нарушавания на гробни ями или скелети от погребения, извършени в същото столетие. И все пак, фактът, че след прекъсване от няколко десетилетия от средата на XIII в. насетне, през XIV в. на това място се погребват покойници говори за съхраняване на спомена за този некропол. Кой и как запазва този спомен ще си обясним, само когато си отговорим на въпроса за съдбата на населението на Дръстър след татарското нашествие.

3. ПОГРЕБАЛЕН РИТУАЛ

Погребанията в некропола на Дръстър са полагани в обикновени ями, чиито очертания за съжаление не можах да бъдат установени. В шест от ямите са налице данни и за овъглено дърво и гвоздеси от използването на дървени ковчези (гробове № 60, 68, 71, 79 и 97). Има пряка зависимост

между „богатите“ гробове и използването на ковчег. Само в два случая гробните ями са маркирани от едната страна. При гроб № 39 стената на ямата отляво на скелета е облицована с вертикално забити половинки от ранновизантийски тегули (табл. VII). Дясната страна на ямата на гроб № 54 е облицована с дребни ломени камъни (табл. IX).

Обикновено в гробните ями е полаган един покойник, но в седем гроба (№ 14, 27, 48, 59, 61, 84 и 85) са положени по два индивида. Ориентацията при 91 гроба е запад-изток, с глава на запад, т. е. погребаните са християни. Най-малко отклонения се наблюдават, както се вижда от плана при гробовете на терена между кули № 2 и 3 и това трябва да се обясни не толкова с обичайните сезонни отклонения, колкото със съобразяването с посоката на крепостната стена.

Не такова обяснение обаче може да се даде за 14 гроба, два от които са ориентирани север-юг (№ 62 и 95 ?), пет – юг-север (№ 69, 94, 52, 44 и 100), четири са с такова отклонение на север (№ 43, 58, 59 и 103), че могат да се приемат за ориентирани северозапад-югоизток. Югозапад-североизток са ориентирани три гроба – № 23, 37, 63. Датирането им в хронологическите граници на некропола е несъмнено. Могат да се търсят всякакви обяснения и за целта е нужно да изтъкнем, че съществува и една зависимост при ориентацията и общохристиянската позиция на горните крайници. Както се вижда от табл. XVIII освен тези скелети, които са с неустановена позиция, само гробове № 58, 59 и 94, общо взето, съответстват на позиция 1 и 5, най-широко застъпена в християнските некрополи. Очевидно става дума за погребване, несъобразено с изискванията на християнския ритуал. Дали това е отговор на стара езическа практика, съхранена заедно с много други реминисценции сред българското християнско население или обяснението трябва да се търси в разнородния етнически състав на населението на Долен Дунав от XI в. насетне, могат да решат само допълнителни проучвания.

На табл. XVIII са отразени всички десет позиции на скелетите и особено разположението на костите на горните крайници. Те са точно установени при 55 скелета, от които при 15 са скръстени на гърдите (1) и при 16 – в коремната област (5). При седем скелета горните крайници са опънати покрай тялото. Всички останали позиции, с изключение на № 6 са варианти на първите три. Трите гроба (№ 1, 19 и 62), представени в позиция № 6 са по-различни. При тях погребаният е поставен на една страна, а ръцете са свити пред гърдите. От тях само гроб № 62 е ориентиран север-юг. Датирането му в XIV в. е сигурно (вж. каталога). Установените от нас позиции на скелетите с всички отклонения от християнския ритуал са обичайни за некрополи от същото време в Северна България⁴, но не са непознати и в Южна България⁵. Навсякъде се обясняват с преживелици от езическото. С тях в нашия некропол могат да се изяснят няколко случая на поставяне на въглени върху покойниците, покриването на скелета в гроб № 17 с 58 кремъчни пластинки, които навярно имат очистителни функции⁶. Като преживелица от обичая да се поставят гробни дарове могат да се

приемат стрелата от гроб № 83 или катарамата и костения гребен, поставени под темешните кости на гроб № 52 (на жена) и № 18 (юноша) – табл. IX и III. В няколко гроба от XIII в. са намерени монети от същото време, които също бихме могли да свържем с една стара ритуална практика, засвидетелствана и в други некрополи⁷. В нашия случай към този факт трябва да се отнесем с известни резерви, тъй като в района на некропола са регистрирани останки от жилищен хоризонт от XIII в., от който може би произхождат монетите.

4. НАКИТИ. ЕЛЕМЕНТИ НА КОСТЮМА

На табл. XIX и XX са представени типовете накити за глава и тяло, както и тези находки, чиито функции са свързани с някои особености на костюма, като катарамии и копчета. Не е съвсем ясна функцията на иглите. Местонамирането им показва, че става дума по-скоро за гробни дарове. Табл. XIX отразява типологията на накитите, но и зависимостта им от пола на погребаните, докато табл. XX – възможността да се стесни датата на някои накити, намерени в относително добре датирани гробове. Очевидно е, че ако гробовете бяха по-добре запазени и особено ако количеството на тези от XIV в. е по-голямо, очертаната картина би претърпяла известни корекции. На таблиците липсват мънистата от гроб № 15, които са доста разнообразни, но много зле запазени. Първоначалният вид на повечето от тях се възстанови само по описанията в полевата инвентарна книга. На тях се спираме по-долу. По време на разкопките са намерени и други накити, някои от които еднакви с представените, а други – различни. Доколкото не могат да бъдат свързани с отделен гроб или хоризонт, не ги представяме тук. От анализа на табл. XIX произтичат няколко извода:

1. Накитите се срещат преди всичко при женски и детски гробове. Само двама индивиди от мъжки пол – гробове № 45 и 58 – имат по една обща, носена на лявото ухо. И в двата случая става дума за прости медни халки.

2. Жените и децата, при които обичите са много по-разнообразни, носят по две или три обичи, като две от тях са чифт. Само в два случая намираме доказателства за носенето на забрадка, шапка или просто лента, на които са окачени масивните сребърни наушници от гроб № 68 или са нашити маниста, намерени около черепа в гроб № 15.

3. Колкото и странно да е, двете железни катарамии от гроб № 52, за които писахме и тази от гроб № 69, намерена в коремната област, са от женски гробове. Желязната халка от мъжки гроб № 67 е намерена между фалангите на дясната ръка и по-скоро е използвана като пръстен, отколкото като катарамия.

4. Две вити метални гривни има само в двойния детски гроб № 27. Трите фрагмента от стъклени гривни, описани при съответните гробове в каталога, вероятно принадлежат на културния пласт от XI в., в който са

вкопани гробовете. Изглежда в Северна България, за разлика от Южна, обичаят да се поставят стъклени гривни на погребаните след XI в. е изоставен⁸. Ако наблюденията ни се потвърдят и по-нататък, това може да се превърне в хронологически признак на некрополите от Северна България.

5. Пръстен има само в един женски гроб – № 60, ако не се смята халката от гроб № 67.

6. Копчета, както се вижда три типа без съществени различия, се срещат във всички гробове. Разположени са обикновено по едно или чифт върху шийните прешлени, в коремната област и по-рядко върху гръдния кош. Изработката им разкрива, че освен практически, те са имали и естетически функции. Разположението им в гробовете показва, че жени, мъже и деца са носели ризи с отвори, закопчавани на шията и по-рядко на гърдите. Копчетата, намирани по едно или две в коремната област, произхождат най-вероятно от някаква дреха, закопчавана на кръста и еднаква за всички полове и възрасти.

Табл. XX несъмнено доказва, че „най-богати“ засега са гробовете от XIII в. Някои накити, като общата с ажурна висулка от сребро от гроб № 102, не се срещат след XII в. И в трите хоризонта на некропола се намират прости медни или от посребрена мед обици, но има и истински изделия на ювелирното изкуство от сребро и злато. Обикновените отворени или затворени халки имат дълъг живот и не излизат от мода до XIV в. Халките с S-овиден завършек са разпространени през XIII и XIV в. Копчетата, почти непроменени, се използват през цялото време. Тези, съставени от две сферо-конични половинки с по три псевдогранули на срещуположния на халкичката им край, са открити само в гроб № 60 от XIII в.

Описанията на всички, представени на табл. XIX и XX накити и находки се съдържат в каталога и тук е излишно да правим това отново. Всички типове обици, наушниците от гроб № 63 и гривните от гроб № 27, както и копчетата са познати от повечето некрополи от това време в Северна България. Ако изключим катарамите и гребена от гроб № 18, накитите от Силистра показват най-голямо сходство с тези от некропола при Калиакра. В Калиакра не са намерени копчета, като тези от гроб № 60 в Силистра (табл. XIX), а в Силистра са непознати обичайните за некропола в Калиакра метални апликации за ленти за главата или за дрехите. В Калиакра също не са намерени стъклени гривни. Витите метални гривни от гроб № 27 познаваме от некропола край Плевен¹⁰, а разпространението им в България е добре изследвано¹¹.

Герданът от гроб № 8 е съставен от 33 мъниста от стъкло и стъклена паста. Мънистата от паста са сферични, двойноконусовидни къси и двойноконусовидни дълги, многоцветни и рисувани. Между тях са нанизани стъклени многочленни, сферични или с форма на сплесната сфера. Оцветени са в различни нюанси на зелено, синьо, жълто и керемиденочервено. Същите по форма и оцветяване са стъклените мъниста от гроб № 15, намерени около черепа, но в много лошо състояние. Накитът за шия или за глава включва

още няколко от многоцветна стъклена паста, две от червен кехлибар, три морски раковини и ромбовидна висулка от синьо-виолетов лазурит – общо 134 броя. Подобни мъниста се срещат в много некрополи в България¹². За отбелязване е, че, в иначе твърде близкия до нашия некропол, в Калиакра мъниста не са намерени. Отсъствието на приложения за глава и тяло в некропола в Силистра и на мъниста в некропола при Калиакра вероятно се обяснява с това, че повечето гробове в първия некропол са от XII – XIII в., а във втория – от XIV в. Долавят се и някои морфологични различия в носените в двата центъра обици и наушници. Разбира се, като имаме предвид, че вероятно става дума и за местно производство в двата големи града, ателиетата са имали свои предпочитания, колкото и да са се съобразявали с общите за епохата модни тенденции.

Изследването на средновековния некропол край Южната крепостна стена на Дръстър позволява да бъдат направени няколко заключения. На първо място, прави впечатление появата на некропола вън от крепостните стени на града именно в XII в., когато византийската власт на Долния Дунав е относително стабилна. По хигиенни съображения вероятно византийците налагат изнасянето на некрополите вън от крепостните стени¹³. През XIV в. тази практика отново е забравена.

Населението, погребано в некропола, е християнско, но няколко случая на отклонение от християнските канони на погребване (имаме предвид главно ориентацията) ясно говорят, че населението на града непрекъснато е попълвано от чужди етнически групи. За да бъдат те погребани сред гробовете на българското християнско население е била нужна не само толерантност и веротърпимост, но и някакви по-специални отношения между българите и пришълците. Те са се създавали най-вероятно по липията на смесени бракове.

Доколкото един християнски некропол е лишен от гробните дарове, то известни съсловни различия могат да се установят само от характера на намираните в гробовете лични вещи.

КАТАЛОГ НА ГРОБОВЕТЕ

Гроб № 1. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Липсват подбедрените кости. В областта на таза – монета от Константин II (337 – 361). Вкопан на дълбочина 16.00 в културен пласт с материали от X – XI в. Пол – неопределен. Таблица I.

Гроб № 2. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 2. Между коленете оловен печат от XI в. Вкопан на дълбочина 16.20-16.30 в културен пласт с материали от X – XI в. Мъж, 25-30 години. Таблица I.

Гроб № 3. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 2. Нарушени части от раменните кости и черепа. Вкопан на дълбочина 16.30 в пласт с материали от X – XI в. Възсяда отчасти № 8. Дете, 12,5-13 години. Таблица I.

Гроб № 4. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 2. Черепът и подбедрените кости липсват. Вкопан на дълбочина 16.30 в пласт с материали от X – XI в. Мъж, 20-39 години. Таблица I.

Гроб № 5. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 3. При тазовите

кости монета на Теодосий I (402 – 450). Вкопан на дълбочина 16.30 в културен пласт с материали от X – XI в. Жена, 60 години. Таблица I.

Гроб № 6. Маркиран с местоположение на югозапад от № 4 и 5, на същата дълбочина. Разрушен от иманяри.

Гроб № 7. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 4. Липсва дясната раменната кост. Вкопан на дълбочина 16.20 в културен пласт с материали от X – XI в. Мъж в зряла възраст.

Гроб № 8. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Възседнат отчасти от № 3. До лакета на лявата ръка – византийска анонимна монета – клас D (1050 – 1060); до коляното на левия крак – монета на Хонорий (393 – 423). Вкопан в културен пласт с материали от X – XI в. на дълбочина 16.20. Жена, 35-40 години. Находки: 1. Медна обица, отворена халка (диам. – 1,5 см, дебелина – 0,2 см) – отляво на черепа. 2. Върху шийните прешлени – огърлица от 33 мъниста от стъкло и стъклена паста. Таблица II.

Гроб № 9. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена, костите са разбъркани. Вкопан на дълбочина 16.15. Възседнат отчасти от гробове № 2 и 5. Дете, 6-6,5 години. Находки: 1. Меден неопределен предмет до дясната бедрена кост. Таблица II.

Гроб № 10. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Костите на долните крайници са хлътнали в яма към жилище-полуземлянка № 2 (с материали от втората половина на XI в.). Възсяда № 91. Долният край на ямата прерязва източния зид на жилище-полуземлянка № 2а. Вкопан на дълбочина 16.20 Жена, 60 години. Находки: 1. Медна обица – отворена халка (диам. 2,2 см, дебелина – 0,35 см) – под черепа. Таблица II.

Гроб № 11. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Черепът и раменните кости са пропаднали в ямата на жилище № 2 от XI в. Вкопан на дълбочина 16.20. Жена, зряла възраст.

Гроб № 12. Разположен до вътрешното лице на крепостната стена, между кули № 3 и 4. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5. Липсват подбедрените кости. Вкопан на дълбочина 17.00 в пласт с материали от XIII – XIV в. Мъж, 22-25 години. Таблица II.

Гроб № 13. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Липсва черепа. Вкопан на дълбочина 16.10 в пласт с материали от X – XI в. Върху гроба – пласт с материали до XV в. Мъж, зряла възраст. Таблица III.

Гроб № 14. Двоен гроб. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Единият от скелетите е в позиция 6. В областта на тазовите кости – череп на дете, вероятно погребан върху краката на първия. Вкопани на дълбочина 16.50 в пласт с материали от XIII в. и монети от XIII в. 1 – индивид от женски пол в юношеска възраст; 2 – дете до 2 мес. Таблица III.

Гроб № 15. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Разрушен частично от № 14. Костите на долните крайници се намират с 0,40 м под нивото на черепа. Вкопан на дълбочина от 16.30 до 15.90. В пласта над лакета – монета – латинска имитация тип „А“-I-V/VI десетилетия на XIII в. Находки: 1. До черепа 134 мъниста от стъкло, стъклена паста, кехлибар, морски раковини и една висулка от син лазурит. 2. Медно сферично копче (диам. 0,8 см). 3. Медно сферично копче – разпаднало се. Дете, 10-11 години. Таблица III.

Гроб № 16. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Вкопан на дълбочина 16.40. Дете, 4-4,5 години. Таблица III.

Гроб № 17. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5. В пръстта около черепа и горната половина на тялото пръснати дребни кремъчета с жълто-кафеникав цвят – 88 броя. До лявата подбедрена кост – монета на Константин X и Евдокия (1059 – 1067). Възсяда частично № 18 и 39. Вкопан на дълбочина 16.50. Жена, 40 години. Находки: 1. Халка, бронз (диам. 2 см, дебелина 0,4 см). 2. Обица, медна отворена халка (диам. 2 см, дебелина 0,18 см) – отляво на черепа. 3. Обица, халка от посребрена мед (диам. 1,5 см, дебелина 0,2 см). Таблица III.

Гроб № 18. Разрушен от № 17. Ориентация 3 – И. Запазени са само отделни кости от горните и долните крайници. До дясната бедрена кост – монета – анонимна, византийска, клас

D (1050 – 1060). Вкопан на дълбочина 16.35. Находки: 1. Гребен, правоъгълен, изрязан от една кост, от едната страна по-тесни, от другата – по-широки зъбци. Костта между зъбците е орнаментирана с две двойки успоредни връзани линии (вис. – 5,1 см, дълж. – 4 см) – на мястото на черепа. 2. На същото място – стъклено мънисто – разпаднало се. Юноша, 15-16. Таблица III.

Гроб № 19. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 6. Тазовите кости – разбъркани. Вкопан на дълбочина 16.35. Мъж, 55-60. Таблица IV.

Гроб № 20. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Запазени тазови и бедрени кости. Горната част на скелета е унищожена от яма от XVIII – XIX в. Дълбочина 16.10. Мъж, зряла възраст. Таблица IV.

Гроб № 21. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5. Вкопаване – черепът е на дълбочина 16.30, с 0,6 м по-високо от бедрените кости, хлътнали в яма. Възседнат частично от № 15. Отляво на таза – монета – анонимна, византийска, клас A2, (976 – 1030/35). Жена, 50-55 години. Таблица IV.

Гроб № 22. Разрушен от късно строителство. Запазена бедрена кост на дълбочина 16.30. Таблица IV.

Гроб № 23. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 7. Вкопан на дълбочина 16.30 в пласт с нарушена стратиграфия. Жена, 60 години. Таблица IV.

Гроб № 24. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 2(?). Черепът липсва, също и кости от горните крайници. Вкопан е на дълбочина 16.00 върху опожарена землянка № 5 с монети – анонимни византийски клас B (1030/35 – 1040). Отляво до скелета – монета, анонимна, византийска, клас A2 (976 – 1030/35). Жена в старческа възраст. Таблица IV.

Гроб № 25. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 2. Черепът липсва. Вкопан на дълбочина 16.20 в пласт с материали от XIII в. Находки: 1. Медно сферично копче между ребрата на гръдния кош – разпаднало се. Жена в млада възраст. Таблица IV.

Гроб № 26. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. От скелета са запазени таза и костите на долните крайници. Тазът е хлътнал в яма, както при № 21. Вкопан на дълбочина 16.30. Мъж в зряла възраст. Таблица V.

Гроб № 27. Двоен гроб. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на: № 27 – 4; при 27а – неустановена, запазена само кост на лявата ръка. Вкопани върху землянка № 5 от XI в. на дълбочина 16.00. Находки: 1. Гривна от два усукани медни тела, завършващи с петлици (диам. 5,8 см, дебелина 0,4-0,8 см) – лявата ръкава кост на № 27. 2. Гривна от два усукани медни тела, завършващи с петлици (диам. 5,2, дебелина 0,4-0,6 см). № 27 – дете, 7,5-8 години, № 27а – дете, неопределена възраст. Таблица V.

Гроб № 28. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Липсва черепа и костите на дясната ръка. Разликата в дълбочините на раменните кости и долните крайници е повече от 0,6 м поради хлътване на раменната област в яма. Вкопан на дълбочина 16.30 в културен пласт с монети от XI в. Жена, млада възраст. Таблица V.

Гроб № 29. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5. Вкопан на дълбочина 16.60 в пласт с материали от XIII в. Жена, 40-45 години. Таблица V.

Гроб № 30. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Запазени черепът и костите на десния горен крайник. Вкопан на дълбочина 16.60. Жена, около 40 години.

Гроб № 31. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5(?). Черепът натрошен. Вкопан на дълбочина 16.20. Находки: медно сферично копче с халкичка (диам. 0,7 см) върху шийните прешлени. Дете, 6-6,5 години. Таблица V.

Гроб № 32. Яма не се очертава. Ориентация C3 – ЮИ. Позиция на скелета не е установена. Запазена е горната част на тялото. Долните крайници са разрушени от яма. Вкопан на дълбочина 16.20 в пласт със сграфито-керамика. Находки: 1. Обица, медна отворена халка (диам. 1,6 см, дебелина 0,12 см) – отдясно на черепа. 2. Обица, медна отворена халка (диам. 1,2 см, дебелина 0,12 см) – отдясно на черепа. 3. Обица, медна отворена халка с „S“-овиден завършек (диам. 1,8 см, дебелина 0,15 см) – под черепа. 4. Копче, медно със сферична форма (диам. 1 см). 5. Копче, медно със сферична форма (диам. 1 см) върху лявата ключица и ребрата отдясно. Дете, 1,5 години. Таблица VI.

Гроб № 33. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Запазени са само черепът и ребрата от дясната страна. Вкопан на дълбочина 16.60 и разрушен от яма като № 32. Находки: 1. Копче, медно, сферично (диам. 1 см) върху дясната ключица. 2. Копче, медно, сферично (диам. 1,1 см) между ребрата. Дете, 7,5-8 години. Таблица VI.

Гроб № 34. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Липсват черепа и костите на долните крайници. Разрушен от яма от XVII – XVIII в. Вкопан на дълбочина 16.30. Мъж в млада възраст. Таблица VI.

Гроб № 35. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Горната част до таза е разрушена от ямата като № 34. Върху костите на долните крайници – череп. Вкопан на дълбочина 16.30, южната – на 15.16. Юноша, 15-16 години. Таблица VI.

Гроб № 36. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 2. Вкопан на дълбочина 16.40. Юноша, 14-15 години. Таблица VI.

Гроб № 37. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 4. Черепът липсва. Вкопан на дълбочина 16.20. Юноша, 17-18 години. Таблица VI.

Гроб № 38. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Черепът е изместен. Липсват кости от долните крайници. Вкопан в насипа на опожарена полуземлянка № 4а, датирана с монета – анонимна, византийска, клас А-1 (970 – 976). Мъж, 40-45 години. Таблица VI.

Гроб № 39. Яма, маркирана отляво по дългата страна от вертикално забити фрагменти от ранновизантийски керемиди. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1(?). Черепът е разрушен. Вкопан на дълбочина 15.80 в пласт от XI в. Находки: 1. Обица, медна отворена халка (диам. 1,6 см, дебелина 0,12 см) – отляво на черепа. Жена, 35-40 години. Таблица VII.

Гроб № 40. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Възседнат изцяло или отчасти от № 32. Може би общ гроб, поставени в една и съща яма. Вкопан на дълбочина 16.10. Находки: 1. Копче, медно, сферично (диам. 0,8 см) – до лявата ключица. Жена, 35-40 години. Таблица VII.

Гроб № 41. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Скелетът е силно разрушен. Вкопан на дълбочина 15.90. В пласта над гроба – монета – латинска, константинополска имитация тип „А“ – I-V/VI десетилетие на XIII в. Находки: Копче, медно, сферично (диам. 1,1 см) – върху таза отляво. Дете, 5-5,5 години. Таблица VII.

Гроб № 42. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Горната част на скелета е унищожена от сметна яма от турско време. Между подбедрените кости – монета – византийска, анонимна – клас G (1065 – 1070). Мъж в зряла възраст. Таблица VII.

Гроб № 43. Яма не се очертава. Ориентация СЗ – ЮИ. Позиция на скелета – 3. Нарушени са част от тазовите кости и долните крайници. Вкопан на дълбочина 16.10. Дете, 10-11 години. Таблица VII.

Гроб № 44. Яма не се очертава. Ориентация СЗ – ЮИ. Позиция на скелета – 7. Гробната яма нарушава част от долната половина на ямата на № 43. Части от горните и долните крайници липсват. Вкопан на дълбочина 16.40. Находки: 1. Копче, медно, сферично (диам. 1,2 см); 2. Половинка от същото такова копче – намерени в областта на таза. 3. Сия, стъклена, рисувана с жълто гривна (дебелина 0,5 см) – намерена между краката. Жена, ок. 40 години. Таблица VII.

Гроб № 45. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1(?). Костите на таза и долните крайници са хлътнали в яма. Вкопан на дълбочина 16.40. Находки: 1. Обица, медна отворена халкичка (диам. 0,9 см) – под черепа. Мъж, ок. 50 г. Таблица VII.

Гроб № 46. Яма не се очертава. Ориентация СИ – ЮЗ. Позиция на скелета – 5. Вкопан на дълбочина 16.30. Възсяда отчасти № 68. Находки: 1. Копче, медно, сферично (фрагментирано) в областта на таза. Жена, 30 години. Таблица VIII.

Гроб № 47. Яма не се очертава. Ориентация СЗ – ЮИ. Черепът липсва. Позиция на скелета – 1. Вкопан на дълбочина 16.30. Мъж, 40-50 години. Таблица VIII.

Гроб № 48. Двоен гроб. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелетите не е установена. Липсват костите на лявата ръка и подбедрените кости. Малки костици от

втория индивид се откриват в областта на ребрата на първия. Вкопани на дълбочина 16.65 и застъпват отчасти № 51. Две деца, на 10-13 и на 1,5-2 години. Таблица VIII.

Гроб № 49. Разрушен гроб. Запазен само череп на дълбочина 15.95.

Гроб № 50. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5(?). Липсва десния долен крайник и костите на дясната ръка. Вкопан на дълбочина 16.08. Находки: 1. Стъклена гривна с редуващи се бели и сини ивици (дебелина 0,8 см) в областта на таза. В насипа на гроба – керамика от XIII – XIV в. Жена, 30-35 години. Таблица VIII.

Гроб № 51. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5(?). Липсват левите крайници. Гробната яма е възседната отчасти от № 48, а тя от своя страна – гробната яма на № 68. Вкопан на дълбочина 16.20. Находки: 1. Обица, медна халка с „S“-овиден край (диам. 2,1 см, дебелина 0,15 см) – отляво на черепа. 2. Копче, медно, сферично (диам. 1 см) – отляво на черепа. Полът – неустановен. Таблица VIII.

Гроб № 52. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 8. Вкопан на дълбочина 16.30. Находки: 1. Катарамата, желязо, изработена от една пластина с правоъгълна форма със заоблен преден край. В средата е припоена друга пластина, върху която е окачено езичето (дълж. 3,1 см, широчина 2,7 см) – под теменните кости. Жена, 50-55 години. Таблица IX.

Гроб № 53. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5(?). Черепът и костите на дясната ръка липсват. Вкопан на дълбочина 15.75. Находки: 1. Стъклена гривна от зелено стъкло, рисувана с бяла вълнообразна линия – отляво на скелета. Дете, 2,5-3 години. Таблица IX.

Гроб № 54. Яма с маркирана с дребни камъни лява страна. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5. Вкопан на дълбочина 16.35 в пласт с материали от XIII – XIV в. Мъж, 60 години. Таблица IX.

Гроб № 55. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 10. Вкопан на дълбочина 16.40 в пласт с материали от XIII – XIV в. Жена, над 65 години. Таблица IX.

Гроб № 56. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 10. Липсва раменната кост на лявата ръка. Вкопан на дълбочина 16.20. Мъж, ок. 50 години. Таблица IX.

Гроб № 57. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Вкопан на дълбочина 16.40. Възсяда № 67. Между коленните стави монета на Аркадий (383 – 408). Находки: 1. Копче, медно, сферично (диам. 1,5 см) – в областта на гръдния кош. Жена, 45-50 години. Таблица X.

Гроб № 58. Яма не се очертава. Ориентация СЗ – ЮИ. Позиция на скелета – 5. Вкопан на дълбочина 16.13-16.03. Частично възседнат от № 59. Находки: 1. Обица, медна, повредена – от ляво на черепа. Мъж, ок. 50 години. Таблица X.

Гроб № 59. Двоен гроб. Яма не се очертава. Ориентация на първия индивид – СЗ – ЮИ. Позиция на скелета – 5. Черепът разрушен. Върху него се намира кост от ръка и бедрена кост на втори индивид. Вкопан на дълбочина 16.21. Възсяда частично № 58. Находки при първия индивид: 1. Копче, медно, сферично (диам. 1,2 см) с оформена от телче петлица. 2-3. Две еднакви медни сферични копчета (диам. 1,1 см). Първият индивид – в зряла възраст, ок. 55 години; вторият – също. В пласта на вкопаване на гроба – монета – латинска, константинополска имитация от I – V/VI десетилетия на XIII в. Таблица X.

Гроб № 60. Дървен ковчег. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5. Вкопан на дълбочина 16.20 – 15.94 (под наклон). До черепа и между краката – гвоздеи от ковчегата. Частично възсяда № 71. В насипа на гроба – много въглени. Находки: 1-2. Две еднакви медни сферични копчета с по три псевдогранули в срещуположния на халката край (диам. 1,4 см) – при шийните прешлени. 3-4. Две еднакви медни сферични копчета (диам. 1,2 см) – в коремната област. При едното е запазена халкичката. 5. Желязно налче за обувка с подковообразна форма (дълж. 7 см, широчина 6,5 см) – между краката. 6. Гвоздеи, железни, ковани от ковчегата. 7-8. Чифт златни обици, съставени от отворени халки с удебеляване в единия край, върху който са нанизани кухи сфери (диам. на кръжилото 1,5-1,7 см, височина 1-1,2 см, дебелина 0,15 см, диам. на сферите 0,7 см) – от двете страни на черепа. 9. Пръстен от тънка медна халка, уширена в елипсовиден щит, върху който има неясно изображение (диам. 2 см, широчина на щита 1,1 см) – върху фаланга на лявата ръка. Жена, 40-45 години. Таблица X.

Гроб № 61. Двоен гроб. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. От единия скелет са запазени кости от таза надолу, горната част е срязана от яма. Отдясно на костите на краката – две бедрени и една подбедрена кост от друг индивид. Вкопани на дълбочина 16.21. Находки: 1-2. Две еднакви медни сферични копчета (диам. 1 см) – в областта на таза. И двата индивида са в зряла възраст. Таблица Х.

Гроб № 62. Гробът е от вътрешната страна на куртината. Яма не се очертава. Възсяда частично стената на жилище с колективна монетна находка до 1241 г. Ориентация С – Ю. Позиция на скелета – 6. Вкопан на дълбочина 16.94. Находки: 1. Обица, медна от овално огънато кръжило с нанизани една медна куха копусовидна висулка (диам. на кръжилото 1,5 см). Дете, 1,5-2 години. Таблица XI.

Гроб № 63. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 10. Вкопан на дълбочина 15.52 в културен пласт с материали от X-XI в. Мъж, 22-25 години. Таблица XI.

Гроб № 64. Яма не се очертава. Гробът е разрушен. Ориентация 3 – И, определена по запазената долна част на скелета. Вкопан на дълбочина 15.80. В пласта, в който е вкопан – монета на Михаил VII Дука (1071 – 1078). Находки: 1. Неопределен метален предмет до костите на десния крак. Жена в зряла възраст. Таблица XI.

Гроб № 65. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Скелетът лежи върху подовата настилка на жилище с монети до 1241 г. Силно разрушен. Дете, 9-10 месеца. Таблица XI.

Гроб № 66. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Вкопан на дълбочина 15.93 в пласт с материали от X – XI в. Мъж, 55-60 години. Таблица XI.

Гроб № 67. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 2. Липсват подбедриците на долните крайници. Вкопан на дълбочина 15.83. Възседнат от № 51. Находки: 1. Халка, желязо, между фалангите на дясната ръка (диам. – 2,3-2 см). 2. Копче (дълж. 1,7 см, диам. – 1 см) – върху шийните прешлени. Мъж, 55-60 години. Таблица XI.

Гроб № 68. Яма с дървен ковчег. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5. Поставен с наклон на запад – вкопан на дълбочина от 15.89 до 15.98. Възседнат от № 48 и 51. Находки: 1-2. Чифт наушници от сребро – кръжило с псевдофилигранни намотки в долния край, където е нанизано топче от две кухи полусфери, при съединяването на които има псевдофилигранна намотка (диам. на единия – 4,7/4 см, диам. на сферата – 2,7 см; диам. на другия – 5,5/4,7 см, диам. на сферата – 2,7 см) – от двете страни на черепа. 3. Копче, медно, сферично (диам. 0,8 см). 4-5. Гвоздеи, желязни, ковани – отдясно на скелета. 6. Катарама, желязна, изкована от една пластина с правоъгълна форма и припоена напречно пластина, на която е закачвано езичето (размери 2,7/2,5 см) – в коремната област. 7. Халка, медна, затворена от объл тел (диам. 1,4 см, дебелина на тела 0,15 см) – отляво на черепа (разпаднала се). 8. Игла, желязна (дълж. 8 см) – при черепа (разпаднала се). Жена, 35-40 години. Таблица XII.

Гроб № 69. Запазен само череп. Ориентация Ю – С. Вкопан на дълбочина 16.00. Жена, 45-50 години. Таблица XII.

Гроб № 70. Запазен само череп. Ориентация 3 – И. Вкопан на дълбочина 15.52. Жена в зряла възраст. Таблица XII.

Гроб № 71. Яма не се очертава. Ако се съди по намерените гвоздеи вероятно е имало ковчег. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Костите са разместени при вкопаването на № 61, чийто череп е в областта на таза на № 71. Вкопан на дълбочина 16.10. Находки: 1-3. Копчета, медни, сферични (диам. 0,8 см) – в областта на таза. 4. Игла, медна (дълж. 7,7 см, дебелина – 0,15 см) – при черепа. Също до него – монета на Теодор Ласкарис (1208 – 1222). Мъж, 35-40 години. Таблица XII.

Гроб № 72. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Запазени са само дясната раменна кост и костите на долните крайници. Гробът е прерязан от яма с монета – латинска, константинополска имитация III – V/VI десетилетие на XIII в. Мъж в зряла възраст. Таблица XII.

Гроб № 73. Яма не се очертава. Ориентацията не може да се определи, позицията на скелета – също. Гробът е почти разрушен. Мъж, 30-35 години. Таблица XIII.

Гроб № 74. Яма, с поставен в нея дървен ковчег. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Вкопан на дълбочина 15.95 в ямата на полуземлянка № 8 с монета – анонимна, византийска.

ка, клас А2 (976 – 1030/1035). Разположен над № 90 и възседнат частично от № 76. Между бедрените кости – монета, българска имитация, тип С – III – V/VI десетилетие на XIII в.; до лявата страна на таза – монета на Иван-Александър (1331 – 1371). Находки: 1. Копче, медно, сферично (диам. 1,5 см). 2-4. Гвоздеи, железни, от ковчег. Жена, 25-30 години. Таблица XIII.

Гроб № 75. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 9. Черепът е напълно разрушен. Вкопан на дълбочина 16.30. Мъж в зряла възраст. Таблица XIII.

Гроб № 76. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Запазени са само черепа, шийните прешлени и част от ребрата на гръдния кош. Лежи отчасти върху крайниците на № 74. Вкопан на дълбочина 16.15. Находки: 1. Обица, злато, съставена от кръжило от объл тел, върху който е нанизана кука сфера. Около сферата – филигранни намотки. (диам. на кръжилото 1,8 см, дебелина на тела – 0,15 см, диам. на сферата – 0,5 см). 2. Обица, медна отворена халка (диам. 1,8 см, дебелина 0,2 см). 3. Обица, медна отворена халка вероятно с „S“-овиден завършек (диам. 1,3 см, дебелина 0,15 см). И трите са намерени отляво на черепа. Дете, 3,5-4 години. Таблица XIII.

Гроб № 77. Яма не се очертава. Запазен само череп. Позицията на скелета не е установена. Ориентация 3 – И. Находки: 1. Обица, златна отворена халка, на която в основата има филигранна спираловидно навита нишка (диам. 1,2 см, дебелина на тела 0,1 см, при навивката – 0,2 см) – отляво на черепа. Жена, над 65. Таблица XIII.

Гроб № 78. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Черепът и костите на лявата ръка са унищожени. Позицията на скелета не е установена. Вкопан на дълбочина 16.00. Мъж, 40-50-годишен. Таблица XIV.

Гроб № 79. Яма, в която е поставен дървен ковчег. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Запазени са само череп, шийни прешлени и ребра. До ребрата – монета, латинска, константинополска имитация тип А, IV/VI десетилетия на XIII в. Възсяда частично № 90. Вкопан на дълбочина 16.20. Находки: 1-2. Две еднакви копчета, медни, от две куки полусфери (диам. 1,2/1 см, дължина с петлицата 1,7 см) – в областта на шийните прешлени. 3. Гвоздей, железен, кован, от ковчег. Жена, 50-55 години. Таблица XIV.

Гроб № 80. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Скелетът е разрушен – запазени само череп, шийни прешлени и ребрени кости. Вкопан на дълбочина 16.09. Дете, едногодишно. Таблица XIV.

Гроб № 81. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена, разрушен от яма от турската епоха. Запазени са само долните крайници. Вкопан на дълбочина 15.80 в пласта на жилище № 2 от втората половина на XI в. Мъж, 40-50-годишен. Таблица XIV.

Гроб № 82. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Вкопан на дълбочина 15.87 в пласта на жилище № 2 от втората половина на XI в. Дете, 12-13 години. Таблица XIV.

Гроб № 83. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5. Черепът е разрушен. Вкопан на дълбочина 15.98. Находки: 1. Желязна ромбовидна стрела с шип, втъкнат в цилиндрична дървена дръжка (дълж. 10,2 см, дълж. на острието – 4,6 см) – намерена до костите на гръбначния стълб. Мъж, 35-40 години. Таблица XIV.

Гроб № 84. Двоен гроб. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 7. Вкопан на дълбочина 15.98. Западно от него на дълбочина 16.14 – череп от втори индивид, поставен в същата яма, но разрушен по-късно. Първият – жена на 50-55 години, вторият – жена на 55-60 години. Таблица XIV.

Гроб № 85. Двоен гроб. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Запазени са двата черепа, раменна кост, кост на лява ръка и две бедрени кости. Позициите не са установени. Вкопани на дълбочина 16.04. Първият – жена на 40-45, вторият – жена 45-50 години. Таблица XIV.

Гроб № 86. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Черепът и долната половина на скелета липсват. Долната част е разрушена от яма с материали от XIV в. Мъж, 40-45 години. Таблица XV.

Гроб № 87. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Липсват костите на крайниците и таза. Лежи върху съборена пещ на жилище № 8, с

византийски анонимни монети, клас А2 (976 – 1030/35). Възседнат частично от № 74. Над гроба се разкрива пеш с керамика от XIII – XIV в. Вкопан на дълбочина 15.60. Мъж, 40-45 години. Таблица XV.

Гроб № 88. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 2. Вкопан на дълбочина 15.55. Възсяда частично № 100. Мъж, над 65 години. Таблица XV.

Гроб № 89. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 1. Липсват долните крайници, срязани при изкопаването на № 90. Частично засегнат и от № 79 и 87. Вкопан на дълбочина 15.55, като срязва южната половина на пеш в жилище № 8 с анонимна византийска монета, клас А2 (976 – 1030/35). Находки: 1. Копче, медно, сферично с петлица отдолу и отгоре (диам. 0,8, дължина 2 см) – отдясно на гръбначните прешлени. Мъж, ок. 50 години. Таблица XV.

Гроб № 90. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Липсва долната половина на скелета, хлътнала в яма. Разположен е върху № 89, разрушавайки го отчасти на дълбочина 15.70. Жена, 25-30. Таблица XV.

Гроб № 91. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Запазен е черепът, дясната раменна кост, ребра и част от гръбначните прешлени. Срязан от яма. Самият гроб лежи над източната стена на полуземлянка № 2 от XI в. и е възседнат частично от № 10. Дълбочина 15.65 – 15.45, вкопаването е под наклон. Мъж, 50-55 години. Таблица XV.

Гроб № 92. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Скелетът е почти напълно разрушен. Вкопан на дълбочина 15.46. Юноша, 17-18 години.

Гроб № 93. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Долната половина на скелета е унищожена. Вкопан на дълбочина 15.85 в насипа на полуземлянка № 10а, с материали от XI – XIII в. Жена на 35-40 години. Таблица XV.

Гроб № 94. Яма не се очертава. Ориентация Ю – С. Позиция на скелета – 5(?). Липсват подбедрените кости, срязани при изграждането на постройка от втората половина на XIV в. Дълбочина на вкопаване 15.50, в пласт с материали от X – XI в. Юноша, 15 години. Таблица XVI.

Гроб № 95. Яма не се очертава. Ориентация С – Ю. Позицията на скелета не е установена. Яма разрушава горната част на скелета. Запазени са само тазовите кости, лакетната кост, радиус на лявата ръка и лявата бедрена кост. Вкопан на дълбочина 16.04 върху руините на ранновизантийска кирпичена постройка. Жена, 50-55 години. Таблица XVI.

Гроб № 96. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5(?). Липсват костите на лявата ръка и стъпалата. Вкопан на дълбочина 15.93 върху полуземлянка № 12, нарушена от яма със сграфито-керамика от XIV в. Дете, 8 години. Таблица XVI.

Гроб № 97. Яма с дървен ковчег. Ориентация 3 – И. Позиция на скелета – 5. Костите на крайниците, от коленните стави надолу са хлътнали в яма (дълбочина 15.65), а черепът е на дълбочина 15.95. Находки: 1. Копче, медно, сферично с петлица за окачване (диам. 1 см, дълж. – 1,8 см) – при шийните прешлени. 2. Гвоздей, железен, кован от ковчег (дълж. 4,7 см). Жена, 50-55 години. Таблица XVI.

Гроб № 98. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Липсват черепа, костите на лявата ръка и долните крайници. Срязан от яма с материали от XVIII в. Възсяда отчасти № 104. Мъж, 50-60 години. Таблица XVI.

Гроб № 99. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Запазени са бедрените кости, едната подбедрица и кости от дясната ръка. Вкопан на дълбочина от 15.84 до 15.55 поради хлътване на горната част в яма. Срязан от яма от XVIII в. Юноша, 16-17 години. Таблица XVI.

Гроб № 100. Яма не се очертава. Ориентация Ю – С. Позицията на скелета не е установена. Запазени са костите от дясната половина на горната част на скелета. Черепът е на дълбочина 16.00, долната половина е хлътнала в яма и костите са разбъркани. Възседнат отчасти от № 88. Находки: 1. Обица, медна отворена халка (диам. 2 см, дебелина на тела – 0,3 см) отдясно на черепа. Дете, 6-6,5 години. Таблица XVI.

Гроб № 101. Яма не се очертава. Ориентация 3 – И. Позицията на скелета не е установена. Запазен е само черепът на дълбочина 15.90 и до него вертикално забита бедрена кост. Жена, 60-65 години. Таблица XVI.

Гроб № 102. Яма не се очертава. Гробът е разрушен, запазени са части от черепа. Находки: 1. Обица, медна отворена халка с нанизано сферично топче (диам. 1,3 см). 2. Обица (диам. 2 см), отворена сребърна халка с нанизана ажурна сферична висулка (диам. 1,3 см). Дете, неопределена възраст.

Гроб № 103. Яма не се очертава. Ориентация СЗ – ЮИ. Гробът е разрушен: част от таза и бедрените кости не се намират в анатомичен порядък. Гробът отчасти е възседнат от № 59. Дълбочина 15.35. Мъж в зряла възраст. Таблица XVI.

Гроб № 104. Яма не се очертава. Ориентация З – И. Позицията на скелета не е установена. Черепът е полуразрушен. Липсват костите на дясната ръка, тазовите кости и костите на долните крайници. Вкопан на дълбочина 15.75. Застъпен частично от № 98 и нарушен от № 80. Жена, 40-45 години. Таблица XVII.

Гроб № 105. Яма не се очертава. Гробът е разрушен, запазени само костите на долните крайници на дълбочина 15.53. Застъпен от № 97. Мъж, 40-50 години. Таблица XVII.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ Некрополът е проучен от О. Манчева и Г. Атанасов от Историческия музей в Силистра под ръководството на автора. Документацията също е направена от тях, а подготовката на илюстративния материал за печат – от специалистите на Катедрата по археология Е. Ангелова и К. Ников. Монетите са определени от н. с. Вл. Пенчев от НИМ – София. На всички тях изказвам дълбока благодарност.
- ² За множество унищожени преди разкопките гробове от вътрешното лице на крепостната стена съобщиха строителите. Останки от некропол от XIV в. се откриват и в северо-западния ъгъл на крепостта.
- ³ П е н ч е в, В. Към историята на Дръстър през XIII в. – Нумизматика, 1987, № 2, 26-29.
- ⁴ Г е н о в а, Е. Средновековният некропол в м. Стражата край гр. Плевен. – Изв. Нац. истор. музей, 3, 1981, 74-75; Б о б ч е в а, Л. Некрополът от XIII – XIV в. в Калиакра. – Изв. Нар. музей, Варна, 14/29, 1976, 152-153.
- ⁵ Г а т е в, П. Средновековно селище и некропол от XII в. край с. Ковачево, Пазарджишки окръг. – РП, 12, 1985, 127-128.
- ⁶ Пак там, с. 133, обр. 51.
- ⁷ Г е н о в а, Е. Цит. съч., с. 75.
- ⁸ Незначителен е броят на стъклените гривни в Плевен. – Г е н о в а, Е. Цит. съч., с. 83 и Ловеч – Г е о р г и е в а, С., Р. П е ш е в а. Средновековен български некропол край гр. Ловеч и нажитите намерени в него. – ИАИ, 20, 1955, с. 540.
- ⁹ Б о б ч е в а, Л. Цит. съч., с. 153 сл., табл. III-XVII.
- ¹⁰ Г е н о в а, Е. Цит. съч., 79-83.
- ¹¹ Г а т е в, П. Накити от погребения XI-XII в. – Археология, 1977, № 1, с. 38, обр. 5, VII.
- ¹² Пак там, с. 37, обр. 4; Г е н о в а, Е. Цит. съч., 93-95. В некропола при Плевен има и коралови мъниста.
- ¹³ Некропол от IX-X в. е разкрит около една ранна църква в северната част на крепостта през 50-те години.

Постъпила 25 юни 1993 г.

СПИСЪК НА ОБРАЗИТЕ

1. Гроб № 12
2. Гроб № 13
3. Гробове № 58 и 59
4. Гробове № 24 и 27
5. Гроб № 32
6. Гроб № 28

7. Гроб № 27
8. Гроб № 6
9. Огърлица от гроб № 8
10. Мъниста от гроб № 15
 - 1-1-лазурит
 - 1-2-раковина
 - 1-3-карнеол
 - 1-4-зелено стъкло
 - 1-5-сиво-кафяво стъкло
 - 1-6-кафяво стъкло, рисувано със зелено
 - 1-7-тъмносиньо стъкло, обрамчено с жълти хоризонтални ивици в двата края
 - 1-8-зелено стъкло
 - 1-9-зъб, оцветен в кафяво-червено и рисуван с белезникава боя
 - 1-10-светлозелено стъкло
 - 1-11-зелено стъкло
 - 1-12-кафяво стъкло, рисувано с жълто
 - 1-13-зелено стъкло
 - 1-14-зъб, рисуван с кафява и жълто-кафява боя
 - 1-15-тъмносиньо стъкло
 - 1-16-кафяво стъкло, рисувано с жълто
 - 1-17-кафяво стъкло
 - 1-18-жълто стъкло
 - 1-19-тъмнозелено стъкло
 - 1-20-тъмносиньо стъкло
 - 2-1-зелено стъкло
 - 2-2-кафяво стъкло, рисувано с жълто
 - 2-3-кафяво стъкло, рисувано с жълто
 - 2-4-зелено стъкло
 - 2-5-зелено стъкло
 - 2-6-кафяво стъкло, рисувано с бяло и жълто
 - 2-7-кафяво стъкло, рисувано с бяло

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

- I. Гробове 1, 2, 3, 4, 5 и 7
- II. Гробове 8, 9, 10, 12
- III. Гробове 13 – 18
- IV. Гробове 19 – 24
- V. Гробове 25, 26, 27, 28, 29 и 31
- VI. Гробове 32, 34, 35, 36, 37 и 38
- VII. Гробове 39 – 45
- VIII. Гробове 46, 47, 48, 50 и 51
- IX. Гробове 52 – 56
- X. Гробове 57 – 60
- XI. Гробове 61 – 67
- XII. Гробове 68 – 72
- XIII. Гробове 73 – 77
- XIV. Гробове 78 – 84
- XV. Гробове 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93 и 94
- XVI. Гробове 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103
- XVII. Гробове 104 и 105; Суперпозиции при гробове 59 и 58, и 14, 15 и 21.
- XVIII. Таблица на положението на скелетите.
- XIX. Разпределение на находките по типове и пол на погребаните.
- XX. Разпределение на накитите по хоризонти.

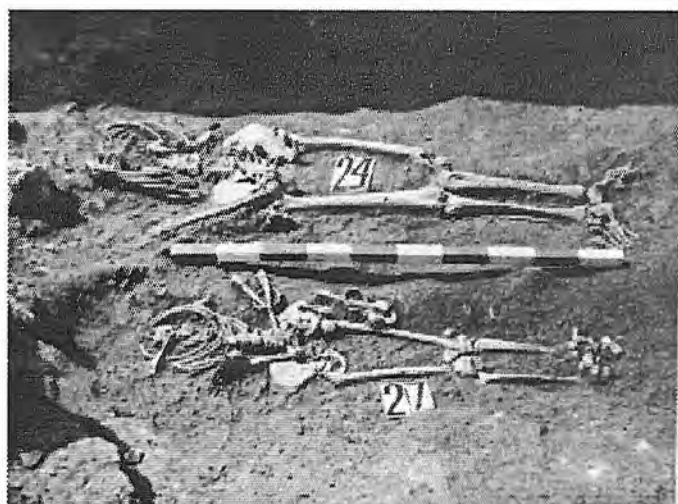
Обр. 1

Обр. 2

Обр. 3

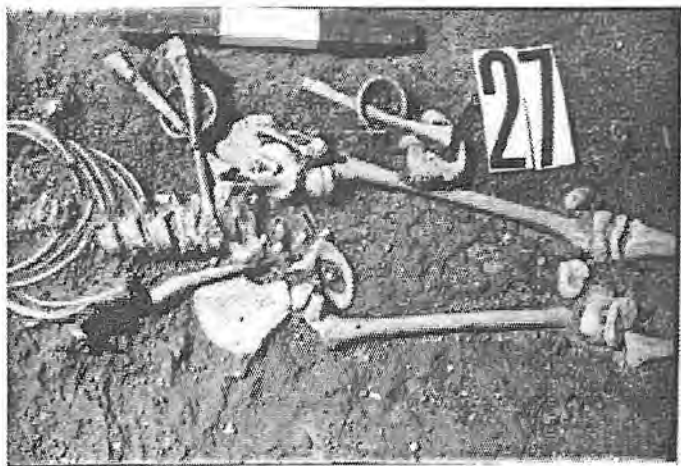
Обр. 4

Обр. 5

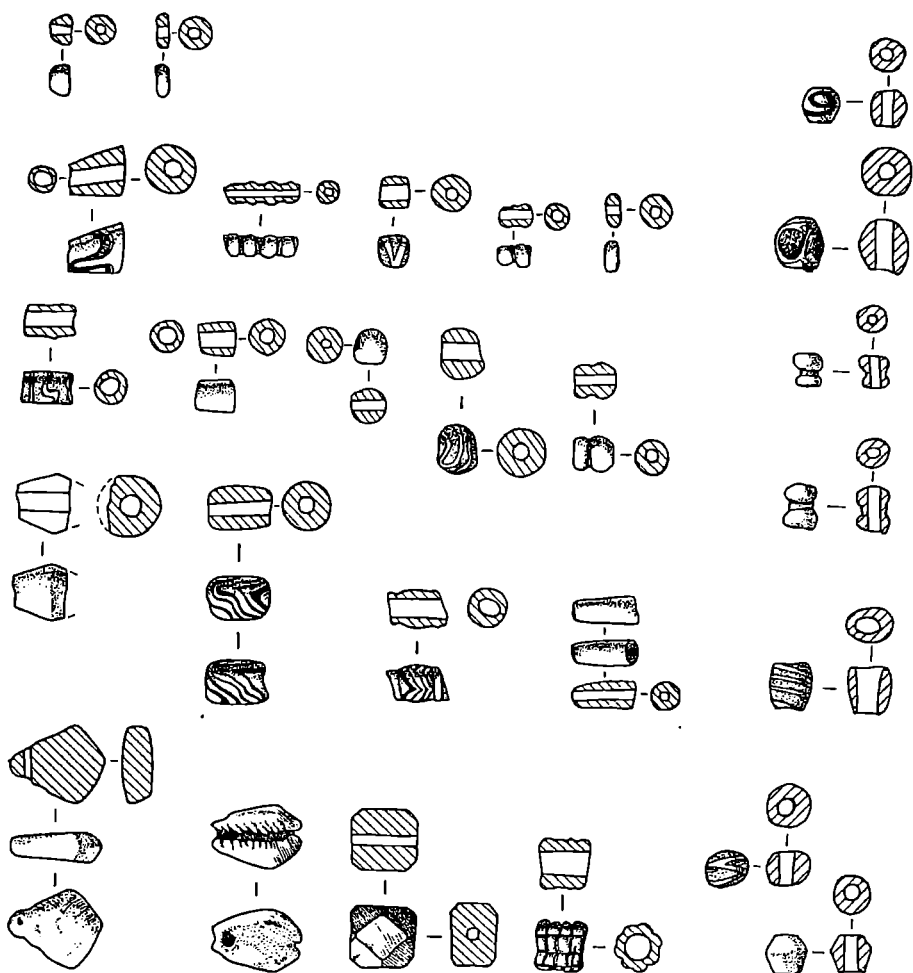
Обр. 6

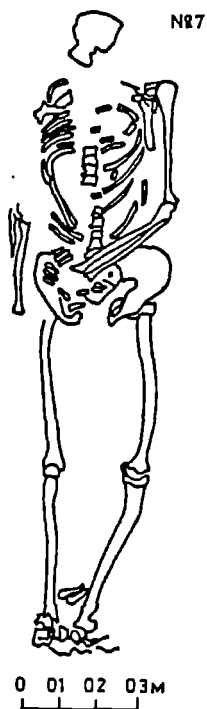
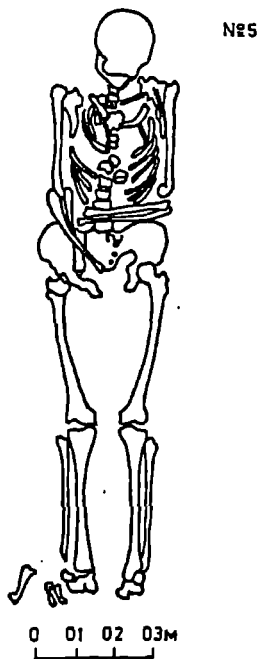
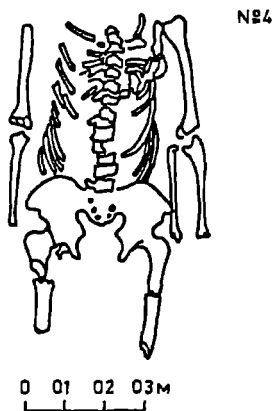
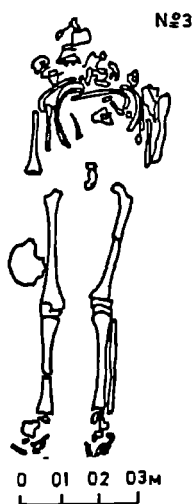
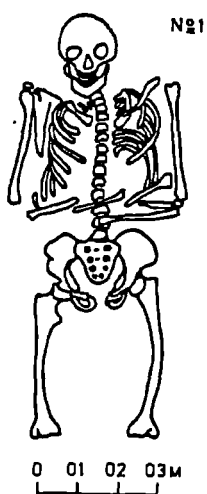
Обр. 7

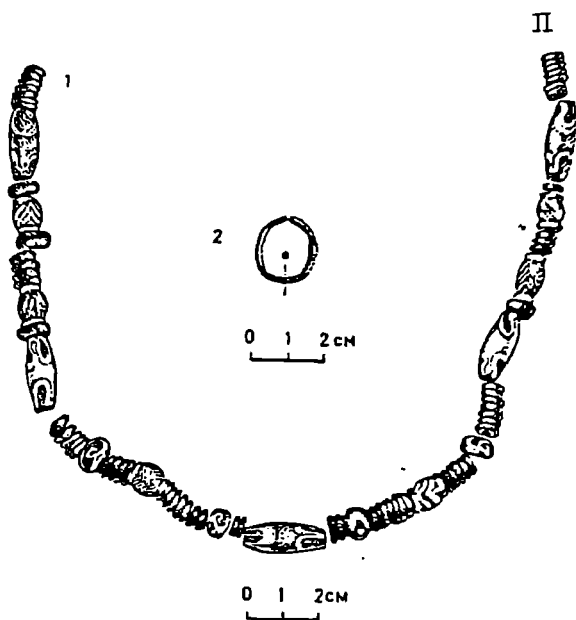
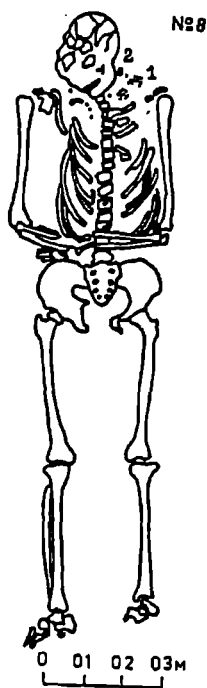

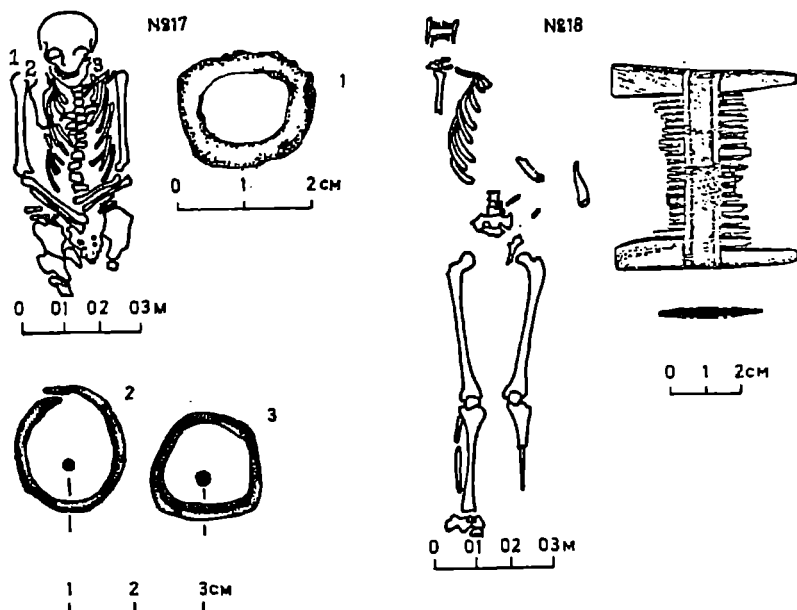
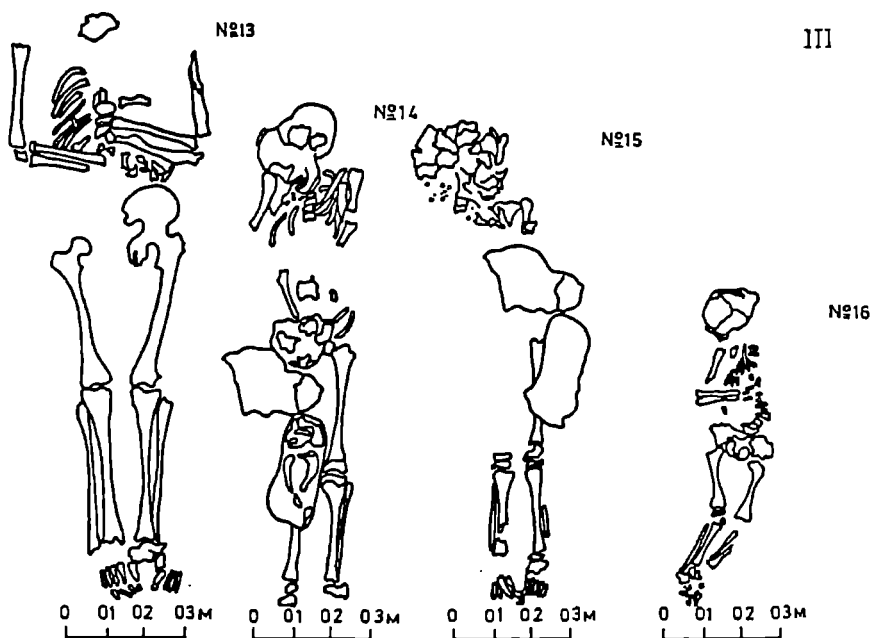
Обр. 8

Обр. 10

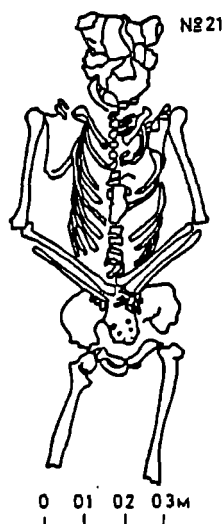

N219

N220

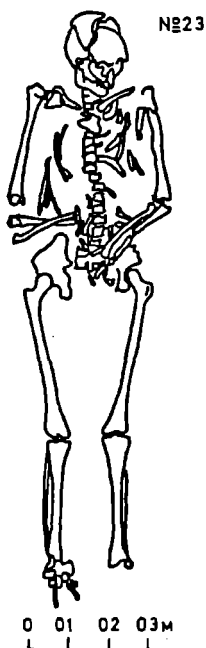
N221

0 01 02 03M

N222

0 01 02 03M

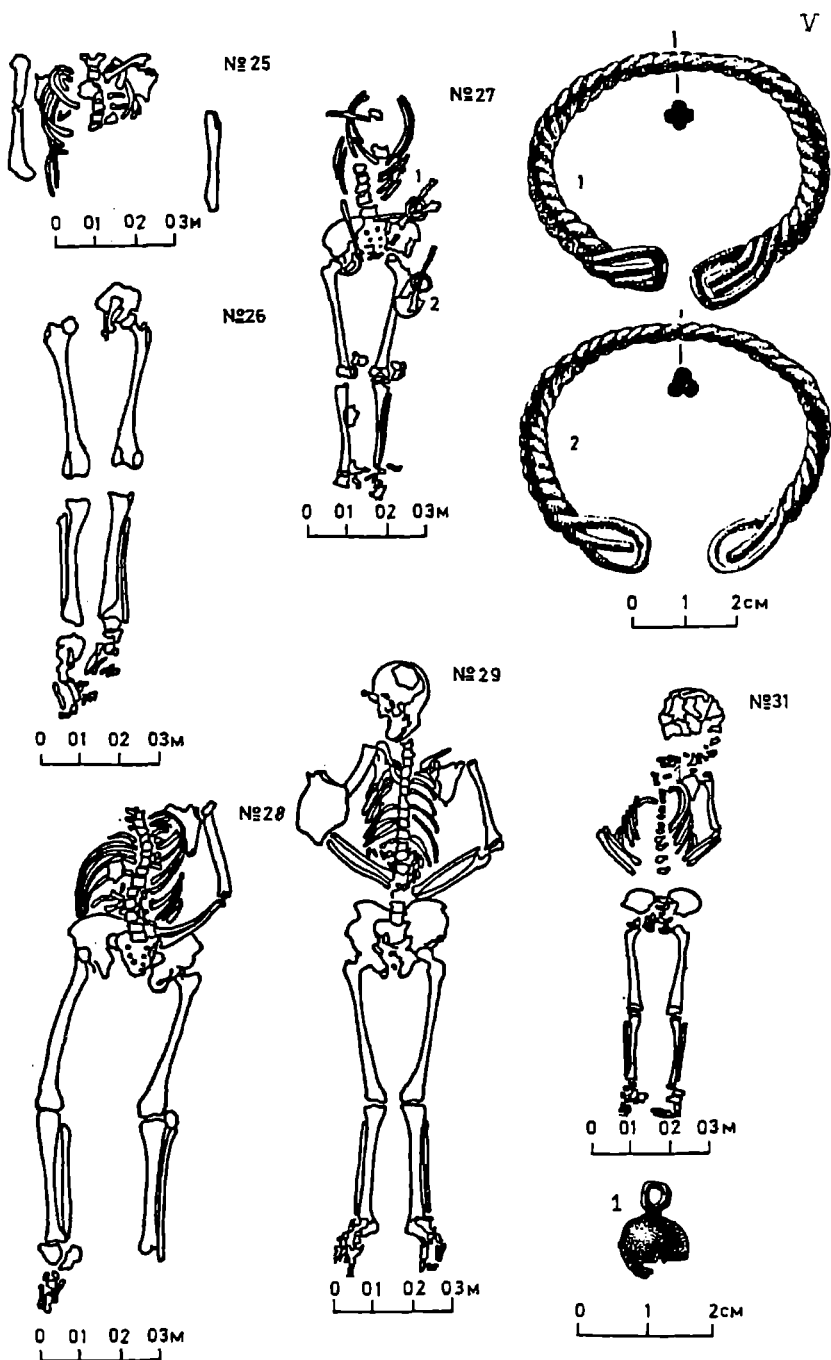
N223

0 01 02 03M

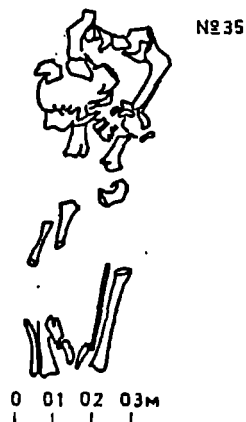
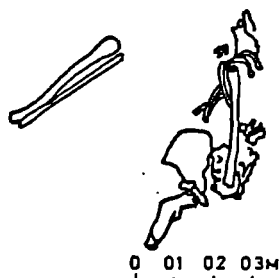
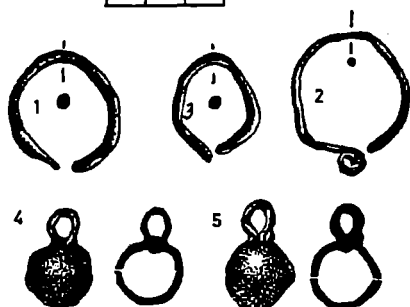
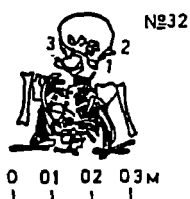

N224

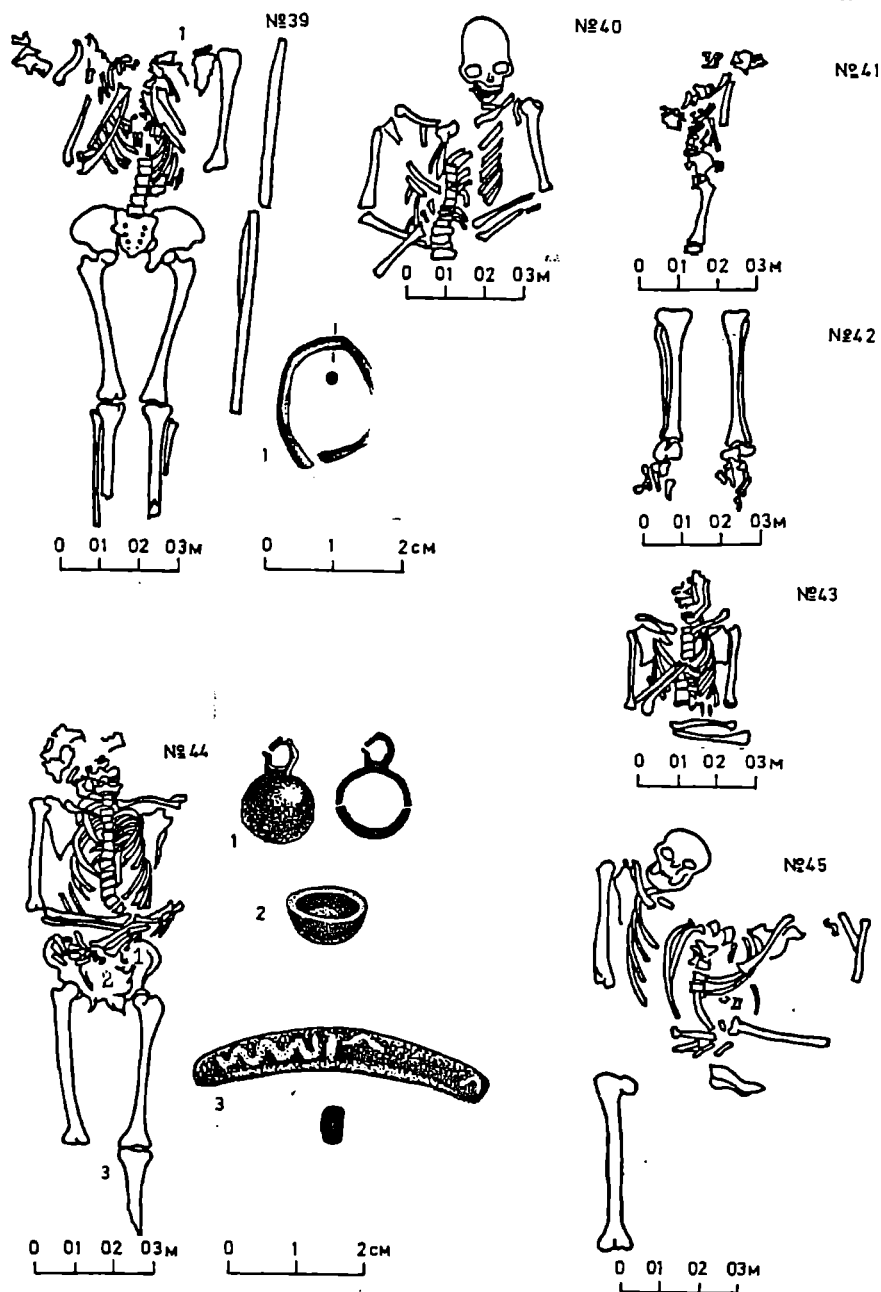
0 01 02 03M

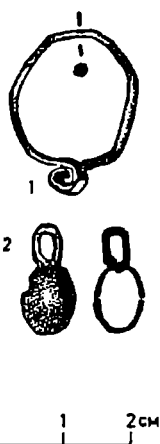
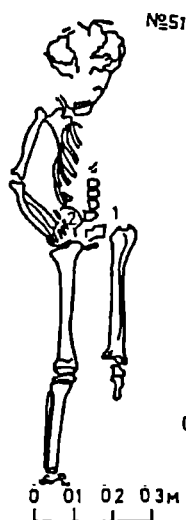
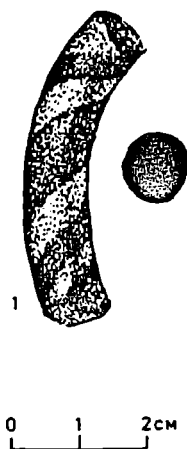
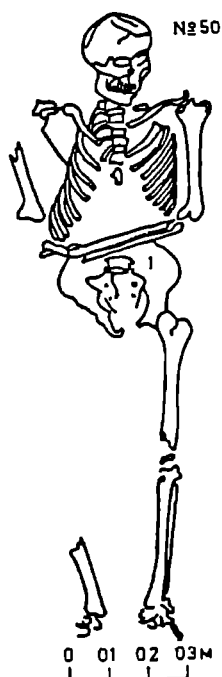
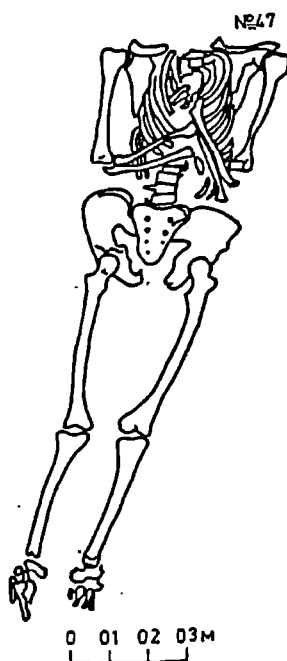
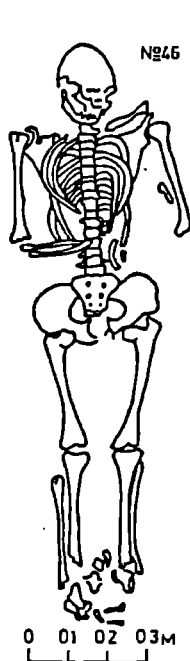

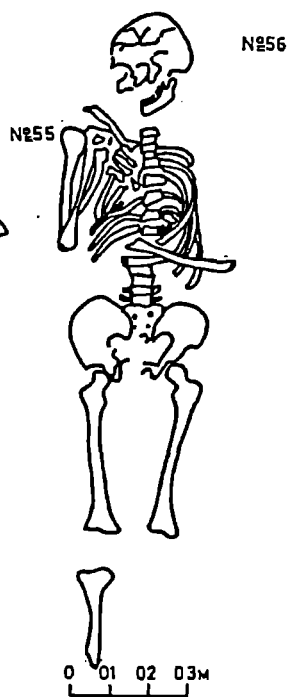
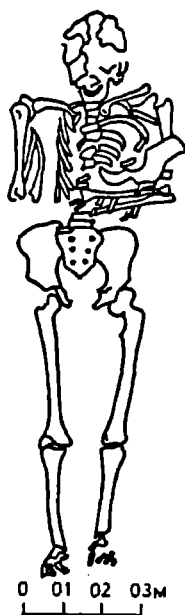
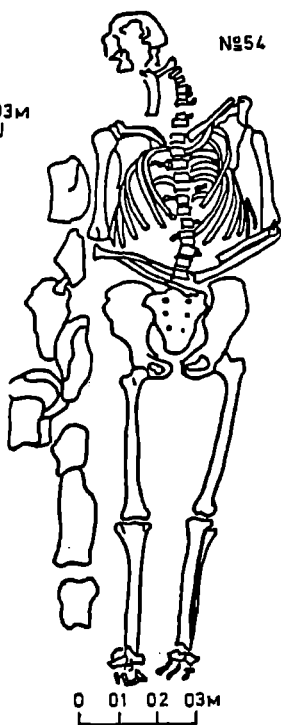
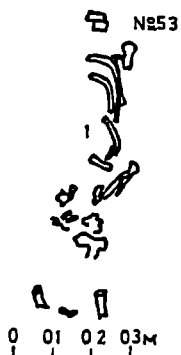
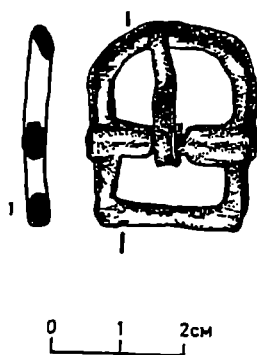
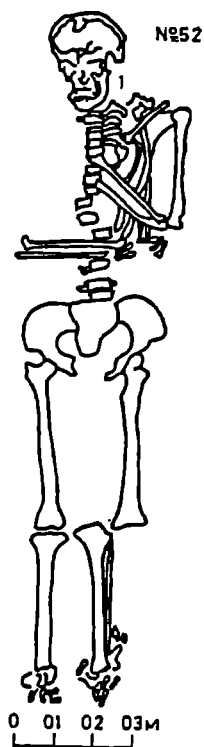
VI

VI

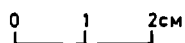
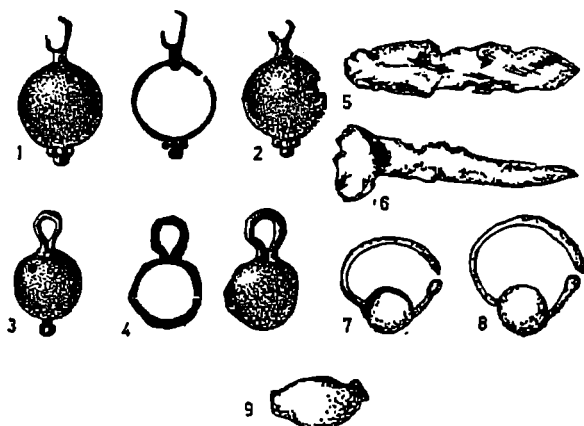
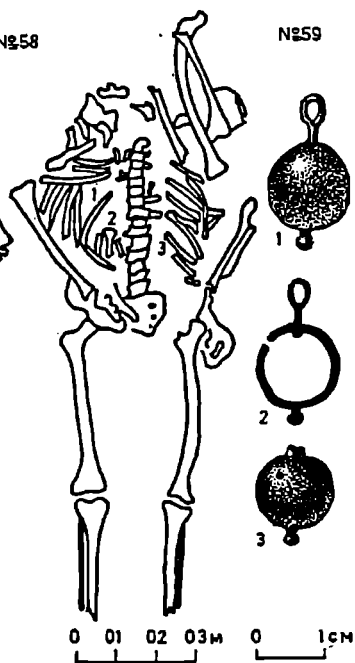
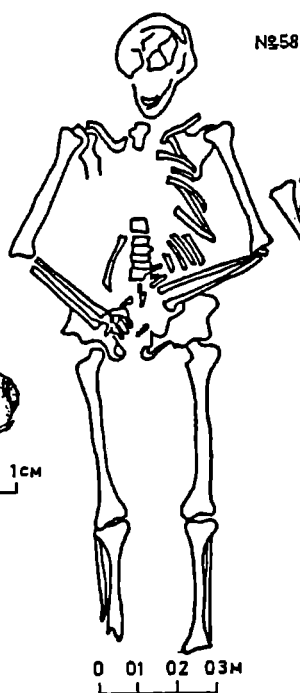
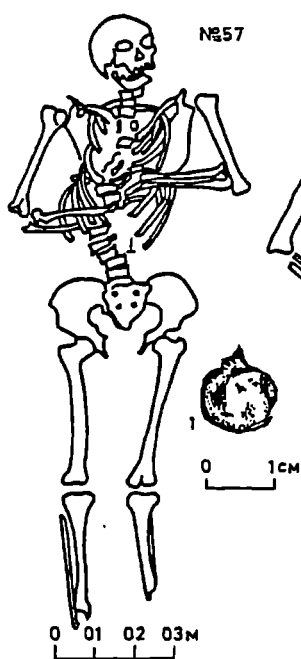

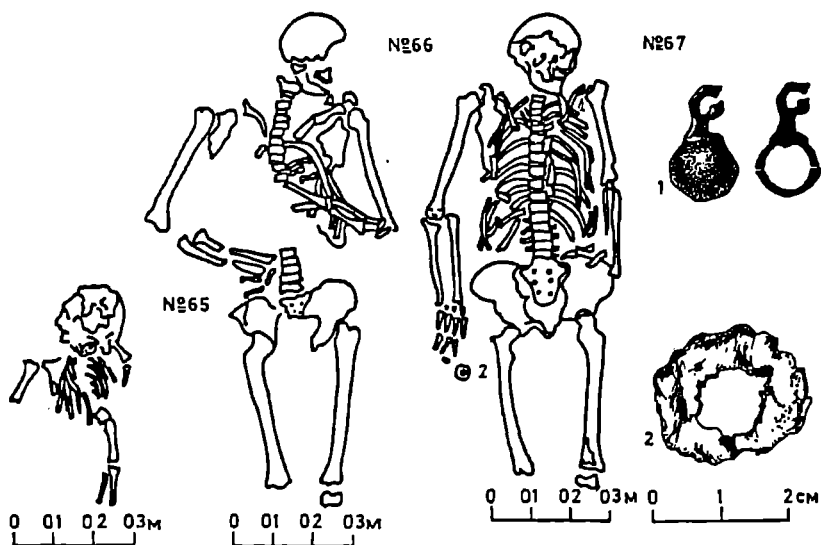
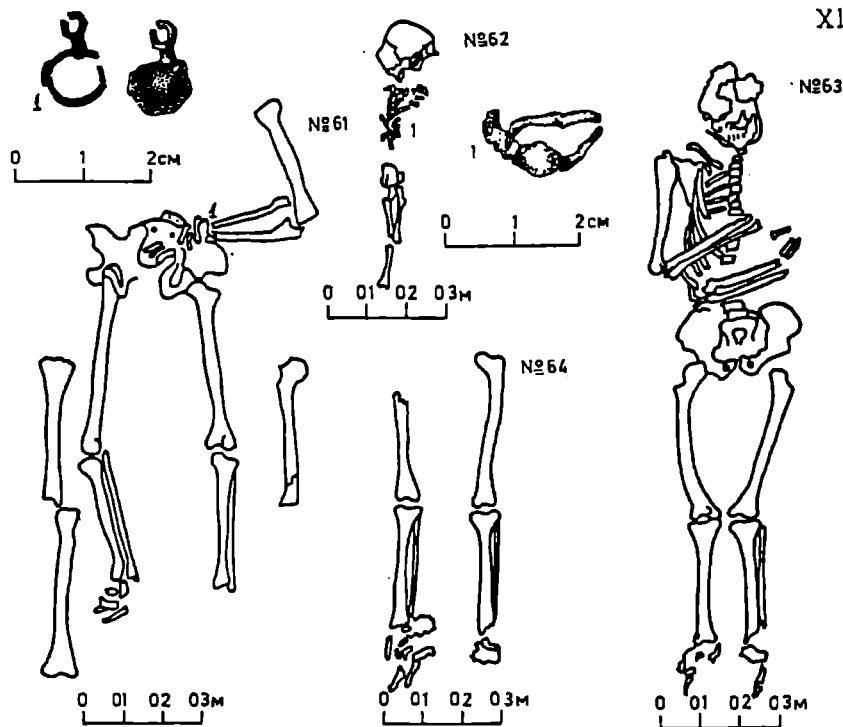
IX

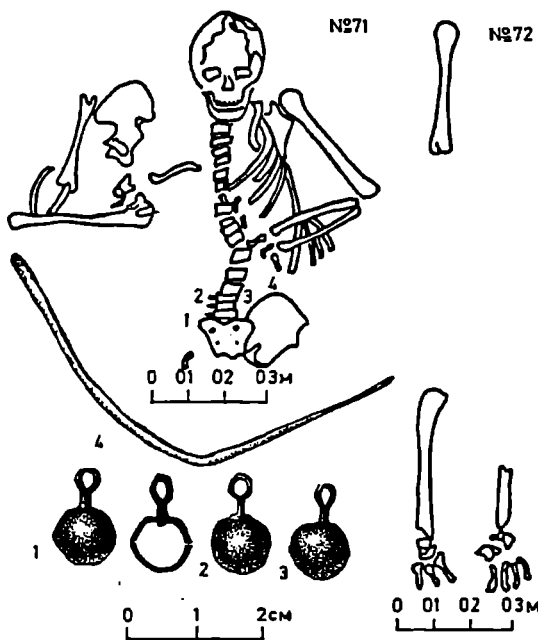
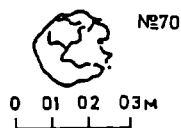
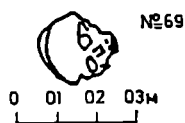
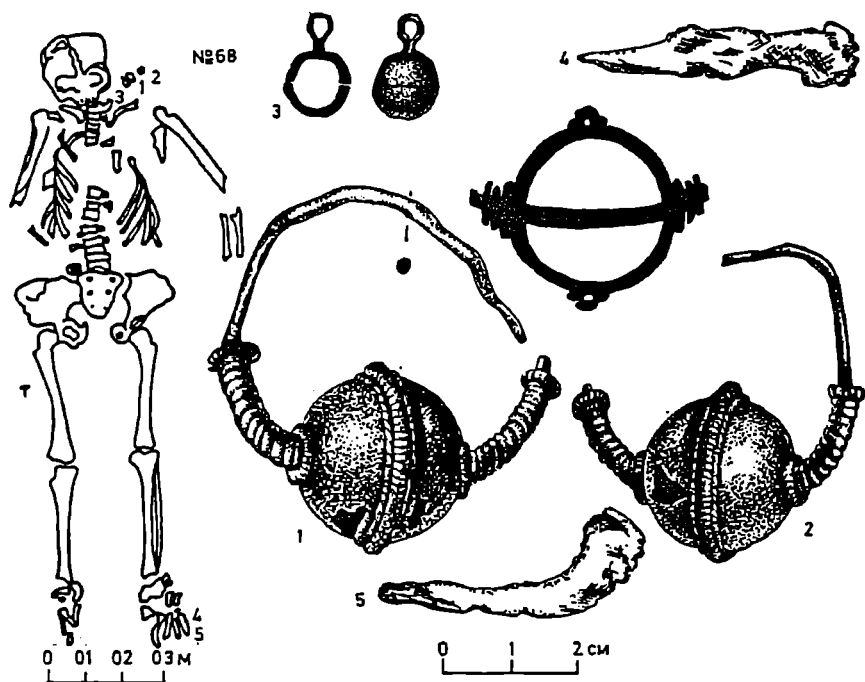
IX

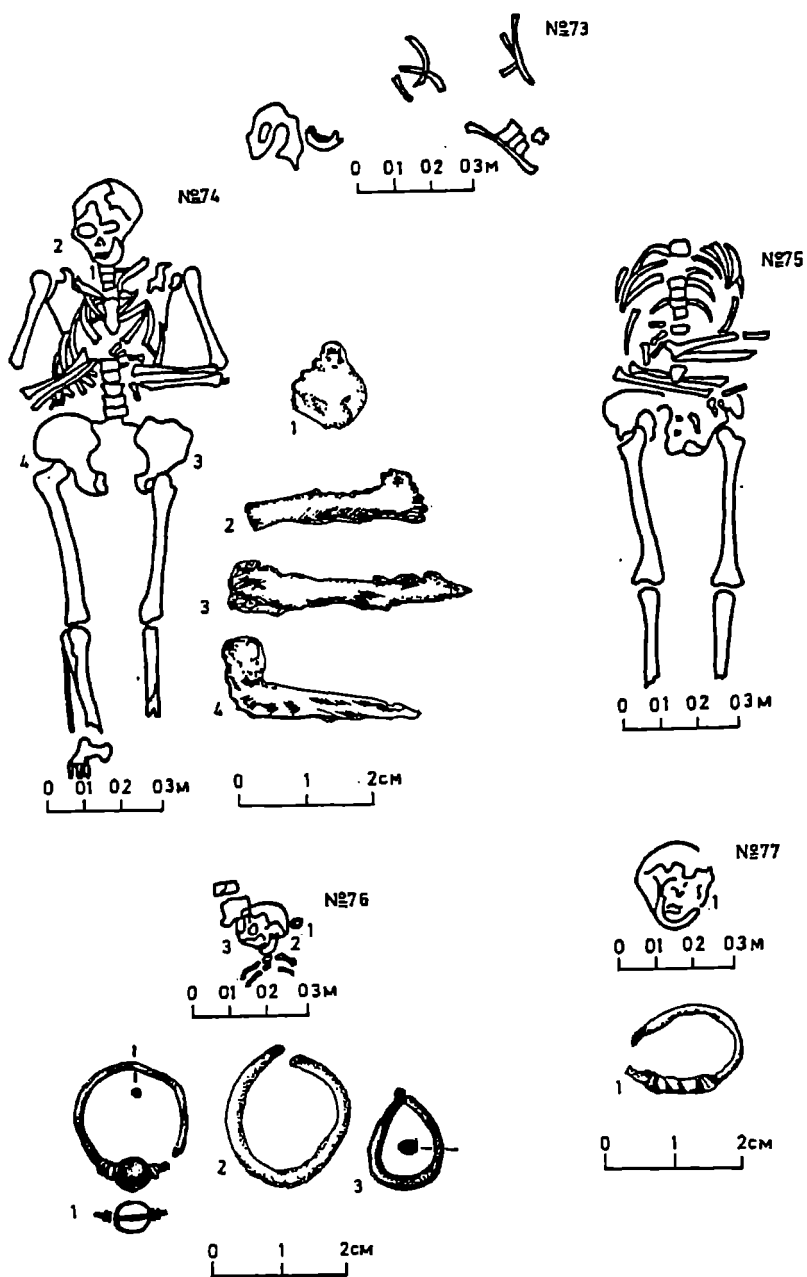
X

X

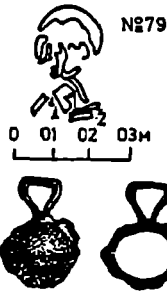

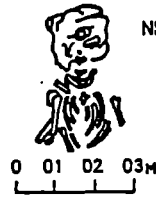

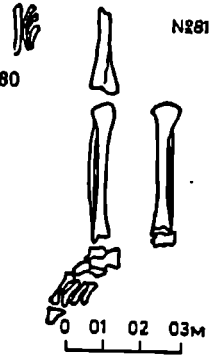
N278

N279

N280

N281

2

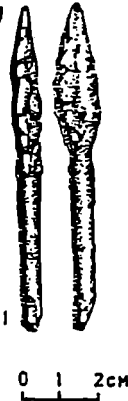
N284

N282

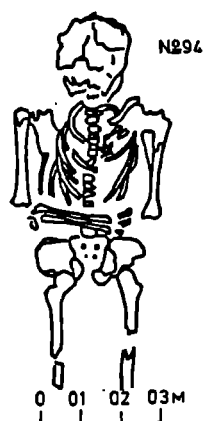
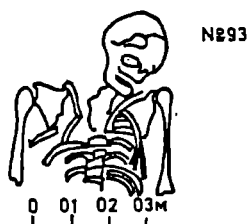
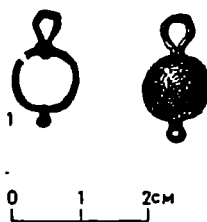
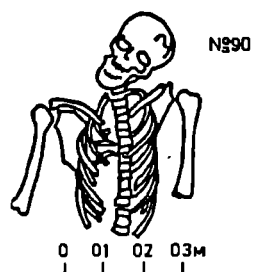
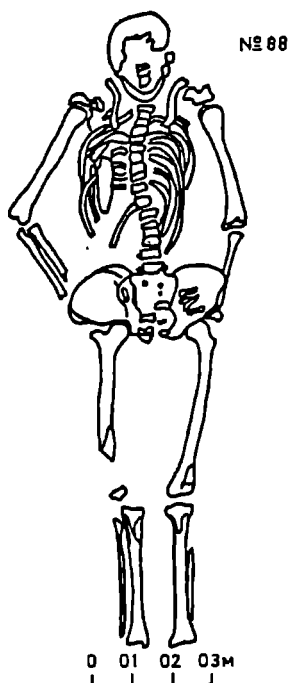
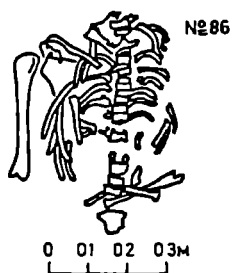
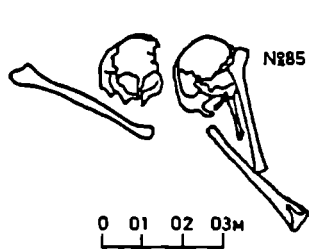

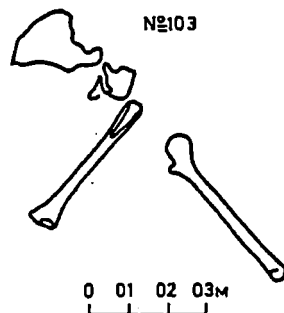
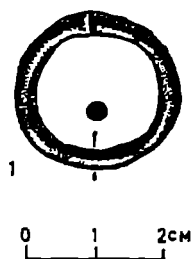
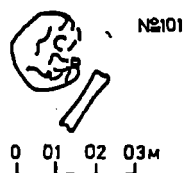
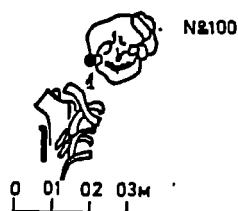
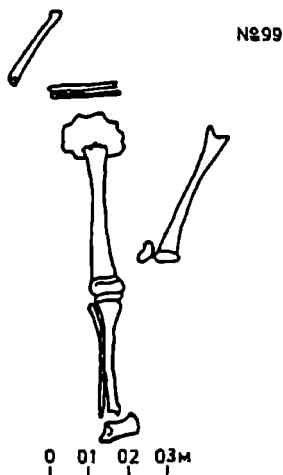
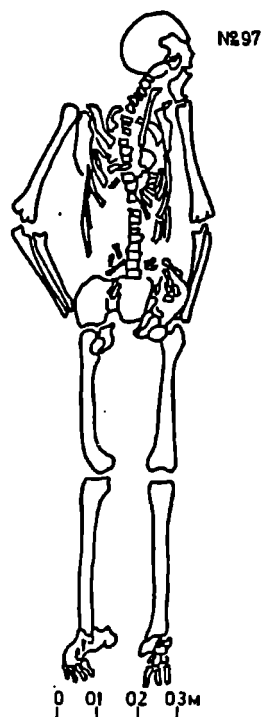
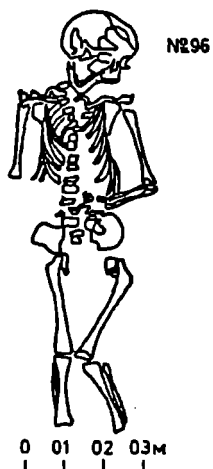
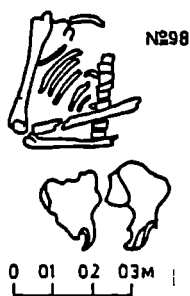
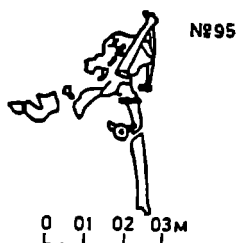
N283

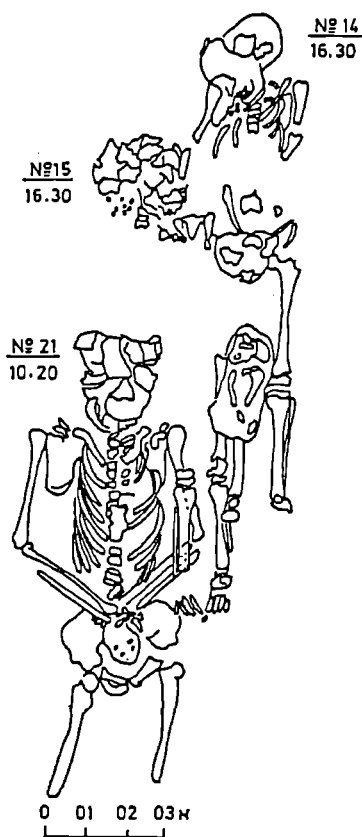
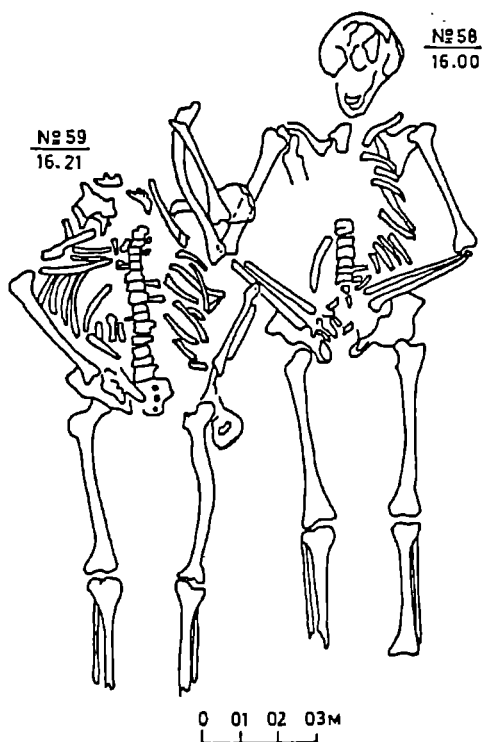
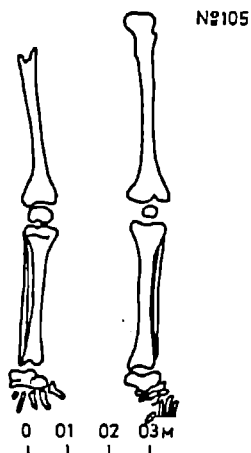
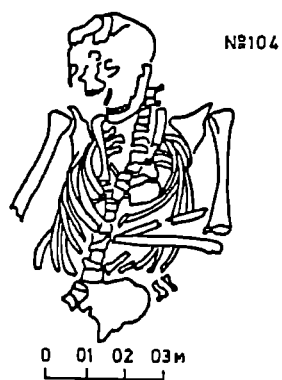

1

XVIII										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
										неусто- новени
1,8, 10, 13, 16, 38, 39, 40, 45, 47, 57, 66, 82, 89, 74	2, 3, 4, 24, 25, 67, 88	5, 43	7, 27, 37	12, 17, 21, 29, 31, 46, 50, 54, 58, 59, 60, 65, 83, 94, 96, 97	14, 19, 62	44, 84, 23	52	68, 75	55, 56, 63	6, 9, 11, 15, 18, 20, 22, 26, 28, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 41, 42, 48, 49, 51, 53, 61, 64, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 85, 86, 87, 90, 91, 92, 93, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105

пол	облиц и украшения								катарамы	халки	угли	прис- мени	ребены
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII					
жен	810, 1739	172 68		602			682	77	602	60	44, 50	602	
									25, 57 602 68, 402 55, 742	60	68	60	
мъж	45	58							71	89	67	71	
									712 792 46, 57				
юноши													18
деца	322		32		102	62			15	1531 322 332 41			
неустановлен	76		51, 76				76		592 51 592 612				

Средновековен некропол край Южната стена на град Дръстър

